

ekādaśa-vilāsaḥ
nitya-kṛtya-samāpanah

śrī-caitanyam prapadye tam mahāscarya-prabhāvakam |
prasāde yasya duṣṭo'pi bhagavad-bhaktimān bhavet ||1||
tato dināntya-bhāgeṣu bāhyeṣu sura-sadmasu |
yātrām kṛtvā dvijāḥ sandhyām upāsīta yathā-vidhi ||2||

śrī-viṣṇu-purāṇe aurva-sagara-saṁvāde [ViP 3.11.100-1, 105] –
dinānta-sandhyām sūryena pūrvā mṛkṣair yutām budhaḥ |
upatiṣṭhed yathānyāyām samyag ācamya pārthiva ||3||
sarva-kālam upasthānam sandhyāyāḥ pārthiveṣyate |
anyatra sūtikā-śauca-vibhramātura-bhītitah ||4||
upatiṣṭhanti vai sandhyām ye na pūrvām na paścimām |
vrajanti te durātmānas tāmisraṁ narakaṁ nṛpa ||5|| iti |

tato yathāśramācāraṁ karma sāyantanām kṛtī |
nirvartya pūrvavat kuryād bhaktyā bhagavad-arcanam ||6||
śrī-kṛṣṇa-bhaktyāsaktyā tu sandhyopāsyādikam yadi |
patet karma na pātitya-doṣa-śaṅkā kathañcana ||7||

atha śrī-bhagavad-bhaktānām karma-pātitya-parihāraḥ

pādme (?) śrī-bhagavad-uktau –
mat-karma kurvatāṁ purīsām kriyā-lopo bhaved yadi |
teṣām karmāṇi kurvanti tisrah koṭyo maharsayah ||8||

ādi-purāṇe ca –
smaranti mama nāmāni ye tyaktvā karma cākhilam |
teṣām karmāṇi kurvanti ḫṣayo bhagavat-parāḥ ||9|| iti |

mrdu-śraddhasya bhaktasya praudhatām anupeyuṣah |
kimcit karmādhikārityāt karmāsyaitat prapañcitam ||10||
praudha-śraddhasya bhaktasyakarmasv anadhikārataḥ |
pātityām na bhavaty eva lekhanīyām tad-agrataḥ ||11||
kimcid dhyānādi-bhedenā trisandhyām ca pṛthak pṛthak |
proktah pūjā-vidhiḥ prājñais tat-tat-kāmāśu-siddhaye ||12||

atha trikālārcana-vidhi-viśeṣataḥ

śrī-gautamīya-tantra –

ārādhana-vidhim vakṣye prātaḥ-kāle viśeṣataḥ |
varaṁ vṛndāvanam dhyāyet puṇya-vṛkṣadi-sevitam ||13||
punnāgair nāga-vṛkṣaiś ca panasaīś caiva kāñcanaiḥ |
bakulaiś caiva bilvaiś ca vanyaiḥ kurvakair api ||14||
sarva-rtu-kusumopetaiḥ puṣpāvanata-sākhibhiḥ |
tan-madhye pulinam dhyāyed bahu-puṣpaka-campakam ||15||
dhūpa-dipair vitānena puṣpa-mālā-vibhūṣitam |
muktādāma-patākābhīr vanya-puṣpair alaṅkṛtam ||16||
tan-madhye kalpa-vṛkṣasya cchāyāyām pānkajāsane |
susthitam veṇu-gītādhyām sarvābharaṇa-bhūṣitam ||17||
vana-mālā-parivṛtaṁ gopikā-śata-veṣṭitam |
devāsuraiś ca siddhaiś ca gandharvair apsaro-gaṇaiḥ ||18||
yakṣair vidyādhara-gaṇair vihagair bhuvi samsthitaīḥ |
brahmaṛśibhiḥ stūyamānam kṛṣṇam caiva śuci-smitam ||19||
nānā-vidhaiś ca gopālair mṛga-pakṣi-vibhūṣitam |
lelihyamānam praṇayāt paśūnām śata-koṭibhiḥ ||20||
indīvara-nibham divyam sundaram tv indirālayam |
sampūrnā-candra-vadanam padma-patra-nibhekṣanam ||21||
padmābha-pāṇi-pādaṁ ca padma-rāga-varārcitam |
śaraṇyam sarva-lokānām gopīnām prāṇa-vallabham ||22||
evaṁ dhyātvārcayen nityam ṣoḍaśenopacārataḥ |
dugdhanam ca dadhi-khaṇḍena sahitam saṁnivedayet ||23||
sauvarṇa-pātre gopānām grāsaṁ kāṁsyे nivedayet |
evaṁ samarcayed bhaktyā japan mantram samāhitah ||24||
madhyāhne sampravakṣyāmi pūjām sarvārtha-siddhidām |
sauvarṇa-parvate mūle dhātubhiḥ samalaṅkṛte ||25||
puṇya-vṛkṣa-samākīrṇe puṇya-pakṣi-ninādite |
padmotpalādi-saṅkīrṇe vāpibhiḥ samalaṅkṛte ||26||
tasmin sat-puline ramye chāyāyām pānkajāsane |
sauvarṇa-maṇḍape samyag-vitānādi-vibhūṣite ||27||
mālādi-racite ramye maṇibhiḥ puṣpa-śobhitaiḥ |
suvarṇa-ratna-sandohair antarāntara-śobhite ||28||
simhāsane samāśinām viśrāntam kāṁsa-sūdanam |
muktāmayaiḥ surucirair hārair dāma-vibhūṣitam ||29||
dhyātvā samyag viśuddhātmā jātī-puṣpaiḥ samarcayet |
mahārajata-pātre tu naivedyānnam nivedayet ||30||
dadyād grāsaṁ sakhīnām ca gopīnām vijitendriyah |
devakī-paramānandam evaṁ dhyāyet sukhāsanam ||31||
rātri-pūjā-vidhim vakṣye rukmiṇī-vallabhasya ca |
adhaṣṭāt kalpa-vṛkṣasya sarva-puṣpa-phalasya ca ||32||
ratna-maṇḍapa-madhyā-stham divya-pīṭāmbaram harim |
divya-candana-liptāṅgam divyābharaṇa-bhūṣitam ||33||

aneka-divya-mālābhīr maṇḍitāṁ pañkajekṣaṇam |
ratna-maṇḍapa-madhyasthāṁ sundaraṁ sundara-smitam ||34||
śobhayantaṁ sva-vapuṣā sarva-lokān nija-śriyā |
gopī-janānāṁ hṛdaya-vallabham prokta-varcasam ||35||
sugandhi-puspair ārādhyam śrī-kṛṣṇāṁ sarva-nāyakam |
rājate tu payaḥ śuddham pakvam pātre nivedayet ||36||
evam abhyarcya manasā jaben mantram samāhitah |
kāla-trayārcane caiva sahasram sāṣṭakam jaben |
eṣa nitya-kramah proktah kṛṣṇa-mantrasya sūribhiḥ ||37||

tatraivādau saṅkṣipta-tri-kāla-pūjokty-anantaram—
manasā vā samabhycya triṣu sandhyāsu samyamī |
pratyahāṁ tu jaben mantram aṣṭottara-sahasrakam |
asāmarthyē jaben mantram nityam aṣṭa-śatāṁ tathā ||38|| iti |

atha naktam kṛtyāni

tato yathā-sampradāyāṁ homāṁ niśpādyā vaiśṇavah |
gīta-nṛtyādikāṁ bhaktyā vidhāya prārthayet prabhum ||39||

tathā coktam—
balīyasā padā svāmin padavīm avadhāraya |
āgaccha śayana-sthānam priyābhiḥ saha keśava ||40|| iti |

evam prārthya samarpyāsmai pāduke śayanālayam |
ānīya devam tatrātīyān upacārān prakalpayet ||41||
višeṣato’rpayet tatra ghanām dugdham saśarkaram |
tāmbūlam ca sa-karpūram divya-mālyānulepanam ||42||
itthāṁ bhaktyā samārādhyāṁ bhagavantāṁ sva-śaktitaḥ |
tat-prītyai sarva-karmāṇi tat phalam vārpayet kṛtī ||43||

athāhorātrākhila-karmārpaṇa-vidhiḥ

ekādaśa-skandhe [BhP 11.2.36] –
kāyena vācā manasendriyair vā
buddhyātmanā vānusṛta-svabhāvāt |
karoti yad yat sakalam parasmai
nārāyaṇāyeti samarpayet tat ||44||

kim cātra –
sādhu vāsādhu vā karma yad yad ācaritam mayā |
tat sarvam bhagavan viṣṇo gṛhāṇārādhanām param ||45||

kim ca—

apām samīpe śayanāsane gṛhe
divā ca rātrau ca yathā ca gacchatā |
yad asti kiṁcit sukṛtam kṛtam mayā
janārdanas tena kṛtena tuṣyatu ||46||

ataevoktaṁ trīya-skandhe brahmāṇam̄ prati śrī-bhagavatā [BhP 3.9.41] --
pūrtena tapasā yajñair dānair yoga-samādhinā |
rāddhaṁ niḥśreyasaṁ pum̄sām̄ mat-prītis tattvavin-matam ||47|| iti |

ittham ārādhayen nityam̄ bhagavantam̄ yathā vidhi |
nyāyārjitapta-vittena samagra-phala-siddhaye ||48||

atha pūjā-phala-samprāpty-upāyah

daśama-skandhe [BhP 10.84.37] –

ayaṁ svasty-ayanaḥ panthā dvi-jāter gṛha-medhinah |
yac chraddhayāpta-vittena śuklenejyeta pūruṣah ||49||

agastya-samhitāyām̄ ca—

nyāyāj jitaiḥ sādhanaiś ca dāna-homārcanādikam |
kuryān na ced adho yāti bhaktyā kurvann api dvija ||50|| iti |

yatnāt siddhair nijaiḥ śuddhair dravyair dhanyo'rcayet prabhūm |
pūjā-dravyāny aśaktaś ced dahyād īkṣeta vārcanam ||51||

athāśaktasya pūjā-prāpty-upāyah

agastya-samhitāyām—

ārādhanāśamarthyāś ced dadyād arcana-sādhanam |
yo dātum naiva śaknoti kuryād arcana-darśanam ||52||
nistārāya tad evālam bhavābdher muni-sattama |
naikam̄ ca yasya vidyeta so'dho yāty eva nānyathā ||53||

kim ca tatraiva—

yas tu bhaktyā prayatnena svayam̄ sampādyā cākhilam |
sādhanam̄ cārcayed vidvān samagram labhate phalam ||54||
yo'rcayed vidhivad bhaktyā parānītaiś ca sādhanaiḥ |
pūjā-phalārdham eva syān na samagram phalam labhet ||55||

kim ca, pādme śrī-kṛṣṇa-satyabhāmā-samīvādiya-kārttika-māhātmye (6.112.21)—
dharmoddeśena yo dravyam aparaṁ yācate naraḥ |
tat-puṇya-karmajam̄ tasya dhanadas tv āpnuyāt phalam ||56||

atha darśana-māhātmyam

pādme śrī-pulastya-bhagīratha-saṁvāde—
pūjitaṁ pūjyamānaṁ ca ye paśyanti janārdanam |
kapilā-śata-dānasya nityam bhavati tat phalam ||57||

āgneye—

pūjitaṁ pūjyamānaṁ vā yo paśyed bhaktito harim |
śraddhayā modayed yas tu so’pi yāga-phalaṁ labhet ||58||
sampūjyamānaṁ vidhinā yaḥ paśyet śraddhayā harim |
so’pi yāga-phalaṁ krtsnaṁ prāpnuyāt nātra saṁśayaḥ ||59||
drṣṭvā sampūjitaṁ devaṁ nṛtyamāno’numodayet |
asamīśaya-matiḥ śuddhaḥ param brahmādhigacchati ||60||

atha śrī-bhagavan-mūrti-darśana-nityatā

viṣṇu-dharmottare—

tāvad bhrāmanti saṁsāre manusyā manda-buddhayaḥ |
yāvad rūpaṁ na paśyanti keśavasya mahātmānaḥ ||61||

pādme ca tatraiva—

pūjyamānaṁ hṛṣikeśam ye na paśyanti vaisṇavāḥ |
teṣāṁ dattam hutam japtam daiteyāyopatiṣṭhati ||62||

kim ca, tatraiva nārāyaṇa-nārada-saṁvāde pūjā-vidhi-kathane—
yatratrāpi pratimāṁ veda-dharma-samanvitām |
na paśyanti janā gatvā te daṇḍyā yama-kiñkaraiḥ ||63||

atha bhagavad-arthe dravya-dāna-māhātmyam

skānde—

viṣṇum uddiṣya yat kiñcid viṣṇu-bhaktāya dīyate |
dānam tad vimalam proktam kevalam mokṣa-sādhanam ||64||

kaurme—

yat kiñcid deyam īśānam uddiṣya brāhmaṇāya ca |
prabhave viṣṇave cātha tad ananta-phalaṁ smṛtam ||65||

viṣṇu-dharmottare (not found)—

anugraheṇa mahatā pretasya patitasya ca |
nārāyaṇa-balih kāryas tenāsyānugraho bhavet ||66||
anādi-nidhano devaḥ śaṅkha-cakra-gadādharaḥ |

aksayah pundarīkāksas tatra dattam na naṣyati ||67||
yathā kathañcid yad dattam devadeve janārdane |
avināśi tu tad viddhi pātram eko janārdanah ||68||

tatraiva tr̄tiya-kāṇḍe (not found)—

sāmānya-bhaktyā yad dattam tad dhi padbhyaṁ pratīcchati |
ekānta-bhāvopagamair mūrdhnā divja-varottamāḥ ||69||
ananto bhagavān viṣṇus tasya kāma-vivarjitaḥ |
yad eva dīyate kiñcit tad evākṣayam ucyate ||70||
padbhyaṁ pratīcchate devaḥ sakāmena niveditam |
mūrdhnā pratīcchate dattam akāmena dvijottamāḥ ||71||

tathaivoktaṁ **mokṣa-dharme** śrī-nāradena (not found)—

brahmā yad ḥṣayaś caiva svayam paśupatiś ca yat |
anye ca vibudha-śreṣṭhā daitya-dānava-rākṣasāḥ ||72||
nāgāḥ suvarṇāḥ gandharvāḥ siddhā rājarṣayas tathā |
havyam kravyam ca satataṁ vidhi-yuktam prabhuñjate |
kṛtsnam tu tasya devasya caraṇāv upatiṣṭhati ||73||
yāḥ kriyāḥ samprayuktās tu ekānta-gata-buddhibhiḥ |
tāḥ sarvāḥ śirasā devaḥ pratigṛhṇāti vai svayam ||74||

brahma-vaivarte—

ekām api naro dhenum sa-vatsām vidhi-pūrvakam |
dattvoddeṣena kṛṣṇasya prāpnaty evābhivāñchitam ||75||

nārasimhe—

yo gām payasvinīm viṣṇoh kṛṣṇa-varṇām prayacchat |
aśvamedhasya yajñasya phalam prāpya hariṁ vrajet ||76||
sarva-pāpair virahitaḥ sarva-bhūṣaṇa-bhūṣitah |
gavām sahasra-dānasya prāpyam divyam vrajet ||77||

viṣṇu-dharmottare (3.341.76)—

gavām lokam avāpnoti dhenum dattvā payasvinīm |
dadhi-kṣīra-ghṛtārthāya vāsudevasya cālaye |
dattvā gām madhuparkāya mahat phalam avāpnuyāt ||78||
jalāśayam tathā kṛtvā sarva-pāpaiḥ pramucyate ||79||
sa-puṣpaiḥ saphalair vṛksair yutam kṛtvā jalāśayam |
udyānaiḥ padminī-ṣaṇḍair āśramaiś ca manoharaiḥ |
śvedadvipam avāpnoti punar nāvartate tataḥ ||80||
devāgre kārayed yas tu ramyām āpaṇa-vīthikām |
rājā bhavati lokeṣu vijitārir mahāśayāḥ ||81||
nagaram ca tathā kṛtvā sāmrājyam adhigacchat |
śivikām ye prayacchanti te prayānty amarāvatīm ||82||
aśvadāḥ svarga-lokasthā rājante divi sūryavat |
kavīndra-dānāc chakrasya cirāl lokācyuto naraḥ ||83||

rājā bhavati dharmātmā prthivyām prthivī-patiḥ ||84||
viṣṇor āyatane dattvā tat-kathā-pustakāṁ naraḥ |
brahma-lokam avāpnoti buhu-kāla-sthirāṁ dvijāḥ ||85||
pustakāṁś ca tathaivānyān yaḥ pradadyān naras tv iha |
sārasvatam avāpnoti lokāṁ kālāṁ tathā bahum ||86||
svabhṛtāṁ vācakāṁ kṛtvā devāgāre naraḥ sadā |
vidyā-dāna-phalaṁ prāpya brahma-loke mahīyate ||87||
viṣṇoh ūaṅkha-pradānena vāruṇām lokam aśnute |
mānuṣyam āsādya tathā khyāta-śabdaś ca jāyate ||88||
ghaṇṭā-pradānena tathā mahad-yaśa upāśnute |
kūṭagāraṁ tathā dattvā nagarādhipatir bhavet ||89||
dattvā tu deva-karmārthaṁ navām vedīm dṛḍhām śubhām |
pārthivatvam avāpnoti vedī hi prthivī yataḥ ||90||
toraṇām kārayed yas tu devadevālaye naraḥ |
lokeṣu tasya dvārāṇi bhavanti vivṛtāni vai ||91||
deva-veśmopayogyaṇi śilpa-bhāṇḍāni yo naraḥ |
dadyād vā vādyā-bhāṇḍāni gaṇeśatvam avāpnuyāt ||92||
yaḥ kumbhaṁ deva-karmārthaṁ naro dadyān navām śubham |
vāruṇām lokam āpnoti sarva-pāpaiḥ pramucyate ||93||
caturaḥ kalasān dadyād yas tu deva-gṛhe naraḥ |
catuh-samudra-valayām sa hi bhuṅkte vasundharām ||94||
dattvaikam api viprendrāḥ kalasāṁ susamāhitāḥ |
rājā bhavati dharmātmā bhūtale nātra samīśayaḥ ||95||
vāridhānīm tathā dattvā vāruṇām lokam aśnute |
kamaṇḍalu-pradānena yajñasya phalam āpnuyāt ||96||
mātrām tu paricaryārthaṁ nivedya haraye tathā |
sarva-kāma-samṛddhasya yajñasya phalam aśnute ||97||
tāla-vṛnta-pradānena nirvṛtiṁ prāpnuyāt parām |
mālyādhāraṁ tathā dattvā dhūpādhāraṁ tathaiva ca |
gandhādhāraṁ tathā pātraṁ kāmānām pātratāṁ vrajet ||98||
saumdrajāni pātrāṇi dattvā vai taijasāni vā |
pātraṁ bhavati kāmānām vidyānām ca dhanasya ca ||99||
śayanāsana-dānena sthitīm vindati śāśvatīm |
uttara-cchada-dānena sarvān kāmān avāpnuyāt ||100||
naraḥ suvarṇa-dānena sarvān kāmān avāpnuyāt |
rūpyado rūpam āpnoti višeṣād bhuvi durlabham ||101||
ratna-dānena lokeṣu prāmāṇyam upagacchatī |
anaḍvāha-pradānena daśa-dhenu-phalaṁ labhet ||102||
ājñā-vimahiṣoṣṭrāṇāṁ dānam aśvatarasya ca |
sahasra-guṇitaṁ dānāt pūrva-proktāt prakīrtitam ||103||
vāruṇām lokam āpnoti dattvā vastum dvijottamāḥ |
avipradānāc ca tathā tam enām lokam aśnute ||104||
uṣṭram vā gardabham vāpi kharam vā yaḥ prayacchatī |
alakām sa samāsādya yakṣendraiḥ saha modate ||105||
āraṇya-mṛga-jātīnām tathā dānāc ca pakṣiṇām |

agniṣṭomam avāpnōti subhagaś ca tathā bhavet ||106||
dāsaṁ dattvā sukhe loke neṣṭa-bhraṣṭo vijāyate |
dāsīm dattvā tathā viprā nātra kāryā vicāraṇā ||107||
gaṇikām ye prayacchanti nṛtya-gīta-visāradām |
sarva-duḥkha-vinirmuktās te prayānty amarāvatīm ||108||
nṛtyām dattvā tathāpnoti rudra-lokam asaṁśayam ||109||
prekṣaṇīya-pradānena śakra-loke mahīyate |
gītam dattvā tathāpnoti brahma-lokam asaṁśayam ||110||
dundubhiṁ ye prayacchanti kīrtimanto bhavanti te ||111||
dattvā dhānyāni bijāni śasyāni vividhāni ca |
rūpakāni ca tāny eva prāpnuyāt sura-pūjyatām ||112||
dattvā sākāni ramyāni viśokas tv abhijāyate |
dattvā ca vyañjanārthāya tathopakaraṇāni ca ||113||
puṣpa-vṛkṣām tathā dattvā deśasyādhipatir bhavet |
phala-vṛkṣām tathā nagarādhipatir bhavet ||114||

tathā—

sugandha-sādhanānīha paṭa-vāsāni yo naraḥ |
dadāti devadevasya so’śvamedha-phalām labhet ||115||
kaṇkatasya pradānena viromas tv abhijāyate |
kūrca-prasādhanaṁ kṛtvā paraṁ maṅgalam aśnute ||116||
vismāpanīyām yat kiñcid dattvātyantām sukhaṁ labhet ||117||
vastrālaṅkaraṇādīnām kṛṣṇārpaṇa-phalām ca yat |
upacāra-prayoge prāk tatra tatra vyalekhi tat ||118||
upacārāś ca vividhāḥ śrīmad-bhagavad-arcane |
śakyaśaktyādi-bhedenā tāntrikair vaiṣṇavīr matāḥ ||119||

atha vividhopacārāḥ

āgame—

āsana-svāgate sārghye pādyam ācamanīyakam |
madhuparkācama-snāna-vasanābharaṇāni ca ||120||
sugandha-sumano-dhūpa-dīpa-naivedya-vandanam |
prayojayed aracanājñām upacārāṁs tu ṣoḍaśa ||121||
arghyām ca pādyācamana-madhuparkācamāny api |
gandhādayo nivedyāntā upacārā daśa kramāt ||122||
gandhādibhir nivedyāntaiḥ pūjā pañcopacārikī |
saparyāś trividhāḥ proktās tāsām ekām samācaret ||123||

kvacīc ca—

āsanāvāhanām caiva pādyārghyācamanīyakam |
snānam vāso bhūṣaṇām ca gandhāḥ puṣpām ca dhūpakaḥ ||124||
pradīpaś caiva naivedyām puṣpāñjalir ataḥ param |
pradakṣiṇām namaskāro visargaś caiva ṣoḍaśa ||125||
kecīc cāhuś catuhṣaṣṭim upacārān mamārcane |

teṣv aneka-prakāreṣu prakāraiko'tra likhyate ||126||
 sukha-suptasya kṛṣṇasya prātar ādau prabodhanam |
 veda-ghoṣaṇa-vīṇā-vivādyair vandi-stavair api ||127||
 jaya-śabdā namaskārā maṅgalārātrikāṁ tataḥ |
 āsanāṁ danta-kāṣṭham ca pādyārghyācamanāny api ||128||
 tataś ca madhuparkāḍhyācamanāṁ pādukārpaṇam |
 aṅga-mārjanam abhyaṅgodvartane snapanaṁ jalah ||129||
 kṣīreṇa dadhnā haviṣā madhunā sitayā tathā |
 mantra-pūtaiḥ punar vārbhir aṅga-vāso'tha vāsasī ||130||
 upavītam puna'c cācamanīyam cānulepanam |
 bhūṣaṇāṁ kusumāṁ dhūpo dīpo dṛṣṭy-apasāraṇam ||131||
 naivedyāṁ mukha-vāsas tu tāmbūlaṁ śayanottamam |
 keśa-prasādhanaṁ divya-vastrāṇi mukuṭāṁ mahat ||132||
 divya-gandhānulepaś ca kaustubhādi-vibhūṣaṇam |
 vicitra-divya-puṣpāṇi maṅgalārātrikāṁ tataḥ ||133||
 ādarśaḥ sukhayānena mandapāgamanotsavaḥ |
 simhāsanopaveśaś ca pādyādyaiḥ punar arcanam ||134||
 punar dhūpādy-arpaṇena prāgvan naivedyam uttamam |
 tataś ca divya-tāmbūla-mahā-nīrājanāṁ punaḥ ||135||
 cāmara-vyajana-cchatram gītaṁ vādyāṁ ca nartanam |
 pradakṣiṇāṁ namaskāraḥ stutiḥ śrī-caraṇābjayoḥ ||136||
 tayoś ca sthāpanāṁ mūrdhni tīrtha-nirmālyā-dhāraṇam |
 ucchiṣṭa-bhojanāṁ pāda-sevoddeśopaveśanam ||137||
 naktāṁ śayyā-vinirmāṇāṁ divyair vividha-sādhanaiḥ |
 hasta-pradānaṁ śayana-sthānāgama-mahotsavaḥ ||138||
 śayyopaveśanāṁ śrīmat-pāda-kṣālana-pūrvakam |
 gandha-prasūna-tāmbūlārpaṇa-nīrājanotsavaḥ ||139||
 śeṣa-paryāṇka-śayana-pāda-sarivāhanādikam |
 krameṇaite catuh-ṣaṣṭhir upacārāḥ prakīrtitāḥ ||140||
 sadācārānusāreṇa yad yad ācaryate svayam |
 nitya-karmādikāṁ tat tat śrī-kṛṣṇasyāpi kārayet ||141||
 ato'trālikhitāṁ yad yad upacārādikāṁ param |
 sarvāṁ tat tac ca jāniyāl loka-rīty-anusārataḥ ||142||
 uktānāṁ copacārāṇāṁ abhāve bhagavān sadā |
 bhaktenārcyo yathā-labdhaiś tair antar-bhāvitair api ||143||

athālabdha-samādhānam

tantra—

upacārokta-vastūnāṁ upasaṅgrahaṇe vidhiḥ |
 dravyāṇāṁ apy abhāve tu puṣpākṣata-yavaiḥ kriyāḥ ||144||
 arcopacāra-vastūnāṁ abhāve samupasthite |
 nirmalenodakenaiva dravya-sampūrṇatā bhavet ||145||
 upacāreṣu dravyeṣu yat kiñcid duṣkaram budhaḥ |
 tat sarvāṁ manasā buddhyā puṣpa-kṣepeṇa kalpayet ||146||
 eteṣu copacāreṣu vitta-śāṭhya-vivarjitam |

yad asampannam eteśāṁ manasā tu prakalpayet ||147||

agastya-samhitāyāṁ śrī-tulasī-māhātmye—
yad yan nyūnam bhavaty eva rāmārādhana-sādhanam |
tulasī-dala-mātreṇa yuktāṁ tat paripūryate ||148||

ekādaśa-skandhe ca śrī-bhagavad-uddhava-samvāde (11.26.15)—
dravyaiḥ prasiddhair mad-yāgaḥ pratimādiṣ amāyinah |
bhaktasya ca yathā-labdhair hṛdi bhāvena caiva hi ||149||

tato'nujñām̄ prabhoḥ prārthya daṇḍavat tāṁ praṇamya ca |
sāyam̄ bhuktvā yathānyāyāṁ sukhāṁ svap्यāt prabhūm̄ smaret ||150||

atha śayana-vidhiḥ

āgame—

nirguṇo niṣkalaś caiva viśva-mūrti-dharo'vyayah |
anādyante sadānante phaṇā-manī-viśobhite |
kṣīrābdhi-madhye yaḥ śete sa mām̄ raksatu mādhavaḥ ||151||
sa-bāhyābhyanṭaraṁ deham āpāda-tala-mastakam |
sarvātmā sarva-saktiś ca pātu mām̄ garuḍa-dhvajah ||152||
iti rakṣāṁ puraskṛtya svaped viṣṇum̄ anusmaran ||153||

kim cānyatra—

adbhiḥ śauca-vidhim̄ vidhāya caraṇau prakṣāly copasprśed
dvīḥ samsmṛtya jagatpatim̄ vrajapatim̄ śrī-vallabhī-vallabham |
rādhāyāḥ sucirām̄ pibantam̄ amṛtārāyamāṇām̄ girām̄
vastrenāṅghri-yugāṁ pramṛjyaa śayanāṁ tv āpādyā sadyaḥ svapet ||154||

kim ca—

rāmām̄ skandām̄ hanumantām̄ vainateyām̄ vṛkodaram |
śayane yaḥ smaren nityām̄ duḥsvapnas tasya naśyati ||155||

api ca skānda-pādmayoḥ (PadmaP 5.9.44-47)—

ṛtu-kālābhigāmī yaḥ sva-dāra-nirataś ca yaḥ |
sarvadā brahmacārīha vijñeyāḥ sa gr̄hāśramī ||156||
ṛtuḥ ṣodaśa-yāminyaś catasras tāsu garhitāḥ |
putra-dās tāsu yā yugmā ayugmāḥ kanyakā-pradāḥ ||157||
tyaktvā candramasām̄ duṣṭām̄ maghām̄ mūlam̄ vihāya ca |
śuciḥ sannirviśet patnīm̄ puṁ-nāmarkṣe višeṣataḥ |
śucim̄ putram̄ prasūyeta puruṣārtha-prasādhanam ||158||

viṣṇu-purāne aurva-sagara-samvāde (3.11.111-127)—

kṛta-pādādi-śaucaś ca bhuktvā sāyam̄ tato gr̄hī |

gacchech chayyām asphutitām eka-dāru-mayīm nṛpa ||159||
 nāviśālām na vai bhagnām nāsamām malinām na ca |
 na ca jantu-mayīm śayyām adhitīṣṭhed anāstṛtām ||160||
 prācyām diśi śirah śastam yāmyāyām athavā nṛpa |
 sadaiva svapataḥ puṁso viparītam tu rogadam ||161||
 ṛtāv upagamah śastah svapatnyām avanīpate |
 punnāmarkṣe śubhe kāle jyeṣṭha-yugmāsu rātriṣu ||162||
 nāsnātām tu striyām gacchen nātūrām na rajasvalām |
 nāniṣṭām na prakupitām nāpraśastām na gurviṇīm ||163||
 nādakṣiṇām nānyakāmām nākāmām nānya-yoṣitam |
 kṣut-kṣāmām atibhuktām vā svayām caibhir guṇair yutah ||164||
 snātah srag-gandha-dhṛk-prīto nādhyātaḥ kṣudhito’pi vā |
 sakāmah sānurāgaś ca vyavāyām puruṣo vrajet ||165||
 caturdaśy-aṣṭamī caiva amāvasyātha pūrṇimā |
 parvāny etāni rājendra ravi-saṅkrāntir eva ca ||166||
 taila-strī-māmsa-sambhogī parvasy eteṣu vai pumān |
 viṇ-mūtra-bhojanām nāma prayāti narakām nṛpa ||167||
 nānya-yonāv ayonau vā nopayuktauṣadhas tathā |
 deva-dvija-gurūṇām ca vyavāyī nāśramī bhavet ||168||
 caitya-catvara-tīrtheṣu naiva goṣṭhe catuṣpathe |
 naiva śmaśānopavane salileṣu mahīpate ||169||
 prokta-parva-svaśeṣesu naiva bhūpāla sandhyayoh |
 gacched vyavāyām matimān na mūtrocāra-pīḍitah ||170||
 para-dārān na gaccheta manasāpi kadācana |
 kim u vācāsthī-bandho’pi nāsti teṣu vyavāyinām ||171||
 mṛto narakam abhyeti hiyate cātra cāyuṣah |
 para-dāra-ratiḥ puṁsām ubhayatrāpi bhītidā ||172||
 iti matvā sva-dāreṣu ḥtumatsu budho vrajet |
 yathokta-doṣa-hīneṣu sakāmeṣv anṛtāv api ||173|| iti |

teṣām bhakty-upayogitvām na syād yadyapi karmaṇām |
 tathāpi kṛta ullekho gṛhiṣv āvaśyakam tataḥ ||174||
 itthām hi prātaru tthānāt pratyahām śayanāvadhi |
 śrī-kṛṣṇām pūjayan siddha-sarvārtho’sya priyo bhavet ||175||

atha śrī-bhagavad-arcana-māhātmyam

śrī-kūrma-purāṇe—
 na viṣṇv-ārādhānāt puṇyām vidyate karma vaidikam |
 tasmād anādi-madhyāntām nityam ārādhayed dharim ||176||

tatraiva bhṛgv-ādīn prati sāksat śrī-bhagavad-uktai—
 ye’rcayiṣyanti mām bhaktyā nityam kali-yuge dvijāḥ |
 vidhinā veda-drṣṭena te gamiṣyanti tat-padam ||177||

viṣṇu-rahasye—

śrī-viṣṇor arcanam ye tu prakurvanti narā bhuvi |
te yānti śāśvataṁ viṣṇor ānandam paramam padam ||178|| iti |

tatraiva śrī-bhagavad-uktai—

na me dhyāna-ratāḥ samyag-yogināḥ parituṣṭaye |
tathā bhavanti devarše kriyā-yoga-ratā yathā ||179||
kriyā-yogo hi mebhīṣṭāḥ para-yogāt svanuṣṭhitāt |
tuṣṭir me sambhavet pumbhir bhaktimadbhir amatsaraiḥ ||180||
ye’rcayanti narā nityam kriyā-yoga-ratāḥ svayam |
dhyāyanti ye ca mām nityam teṣām śreṣṭhāḥ kriyā matāḥ ||181||
kriyā-hinasya devarše tathā dhyānam na muktidam |
na tathā mām vidur viprā dhyāninas tattvato vinā |
kriyā-yoga-ratāḥ samyag labhante mām samādhinā ||182||
yathā hi kāmadam nṛṇām mama tuṣṭi-karam param |
bhaktiyogam mahāpuṇyam bhukti-mukti-pradam śubham ||183||
saṁvatsareṇa yat puṇyam labhante dhyānino mama |
prāpyante tad ihaikāhāt kriyā-yoga-parair naraīḥ ||184||

ādi-purāṇe—

na karma-sadrśam dhyānam na karma-sadrśam phalam |
na karma-sadrśas tyāgo na karma-sadrśam tapah |
na karma-sadrśam puṇyam na karma-sadrśī gatiḥ ||185||

nāradīye [NārP 2.3.3-4]

bhakti-grāhyo hrṣikeśo na dhanair dharanī-dhara |
bhaktyā saṁpūjito viṣṇuh pradadāti manoratham ||186||
tasmād viprāḥ sadā bhaktih kartavyā cakra-pāṇināḥ |
janenāpi jagannāthaḥ pūjitaḥ kleśahā bhavet ||187||

hari-bhakti-sudhodaye --

kṛtāpi dambha-hāsyārthe sevā tārayate janān |
viphalā nānya-karmeva kṛpāluḥ ko nv atah paraḥ ||188||

brahma-vaivarte --

sa samārādhito devo mukti-kṛt syād yathā tathā |
anicchayāpi huta-bhuk saṁsprṣṭo dahati dvija ||189||
dhanavān putravān bhogī yaśasvī bhaya-varjitāḥ |
medhāvī matimān prājño bhavaty ārādhānād dhareḥ ||190||

skānde sanatkumāra-markaṇḍeya-saṁvāde –

viśiṣṭāḥ sarva-dharmāc ca dharmo viṣṇv-arcanaṁ nṛṇām |
sarva-yajña-tapo-homas tīrtha-snānaiś ca yat phalam ||191||
tat phalam koṭi-guṇitam viṣṇum sampūjya cāpnuyāt |

tasmāt sarva-prayatnena nārāyaṇam iḥārcayet ||192||

tatraiva śrī-sivomā-saṁvāde --

yah pradadyad dvijendraya sarvaiḥ bhumiṁ sa-sagaram |
arcayed yaḥ sakṛd viṣṇum tat phalam labhate naraḥ ||193||
masardham api yo viṣṇum nairantaryena pūjayed |
puruṣottamah sa vijñeyo viṣṇu-bhakto na saṁśayah ||194||
madhyandina-gate surye yo viṣṇum paripūjayed |
vasu-pūrṇa-mahi-datur yat punyam tad avāpnuyāt ||195||
prātar utthaya yo viṣṇum satataṁ paripūjayed |
agnistoma-sahasrasya labhate phalam uttamam ||196||
yo viṣṇum prayato bhūtvā sayamkale samarcayet |
gavaiḥ medhasya yajñasya phalam āpnoti durlabham ||197||
evaiḥ sarvāsu velāsu avelāsu ca keśavam |
sampūjayan naro bhaktyā sarvān kāmān avāpnuyāt ||198||
kim punar yo’rcayen nityam sarva-deva-namaskṛtam |
dhanyah sah kṛta-kṛtyas ca viṣṇu-lokam avāpnuyāt ||199||

kim ca --

dīkṣā-mātreṇa kṛṣṇasya narā mokṣam labhanti vai |
kim punar ye sadā bhaktyā pūjanty acyutam naraḥ ||200||

tatraiva śrī-brahma-narada-saṁvāde

saṁsāre’smin mahā-ghore janma-mṛtyu-bhayākule |
pūjanam vāsudevasya tārakām vādibhiḥ smrtam ||201||
sa nāma sukṛti loke kulaṁ tena hy alaṅkṛtam |
ādhāraḥ sarva-bhūtānām yena viṣṇuh prasaditah ||202||
yajñānām tapasām caiva śubhānām api karmaṇām |
tad viśista-phalam nṛṇām sadaivārādhananī hareḥ ||203||
kalau kali-malākrāntā na jānanti harim param |
ye’rcayanti tam īśānam kṛta-kṛtyas ta eva hi |
nāsti śreyottamam nṛṇām viṣṇor ārādhanat param ||204||
yuge’smin tamase tasmāt satataṁ harim arcayet |
arcite deva-devese śaṅkha-cakra-gadā-dhare ||205||
arcitah sarva-devāḥ syur yataḥ sarva-gato hariḥ |
arcite sarva-lokeśe surāsura-namaskṛte |
keśave keśi-kaṁsa-ghne na yāti narakaṁ naraḥ ||206||
sakṛd abhyarcito yena helayāpi namaskṛtaḥ |
sa yāti paramām sthānam yat surair api pūjitam ||207||
samasta-loka-nāthasya deva-devasya sārṅgiṇah |
sākṣād bhagavato nityam pūjanam janmanah phalam ||208||

tatraivagre ---

asāre khalu saṁsāre sāram etan nirūpitam |
samasta-loka-nāthasya śraddhayārādhananī hareḥ ||209||

kim ca --

yatra viṣṇu-kathā nityam yatra tiṣṭhanti vaiṣṇavāḥ |
kali-bāhyā narāś te vai ye'rcayanti sadā harim ||210||

kāśī-khaṇḍe

harer ārādhanām puṁsām kim kim na kurute bata |
putra-mitra-kalatrārthaṁ rājya-svargāpavarga-dam ||211||
haraty aghām dhvamsayati vyādhīn ādhīn nirasyati |
dharmām vivardhayet kṣipram prayacchanti mano-ratham ||212||

ata eva **skānde** dhruvām prati markaṇḍeyasya vacanām ---
sakṛd abhyarcito yena deva-devo janārdanah |
sa prāpnoti param sthānam satyam etan mayoditam ||213||

tathāṅgīrasah –

yasyāntah sarvam evedām yasya nānto mahātmanah |
tam ārādhaya govindām sthānam āgryām yad icchasi ||214||

pulastasya –

param brahma param dhāma yo'sau sasvata-pūruṣah |
tam ārādhya harim yāti muktim apy ati-durlabham ||215||

pulahasya –

aindrām indrah param sthānam yam ārādhya jagat-patim |
prāpa yajña-patim viṣṇum tam ārādhaya su-vrata ||216||

vasiṣṭhasya -

prāpnoty ārādhite viṣṇau manasā yad yad icchatī |
trailokyāntar-gataṁ sthānam kim u sarvottamottamam ||217||
yan yan kāmayate kāmān nārī vā puruṣo'pi vā |
tan samāpnoti vipulān samārādhya janārdanam ||218||

agastya-samhitāyām --

ārādhyaiva naro viṣṇum manasā yad yad icchatī |
phalaṁ prāpnoty avihataṁ bhūri svalpam athāpi vā ||219||

idrsām **viṣṇu-purane**'pi kiṁcid adhikām cedaṁ, śrī-marīceḥ
anārādhita-govindair narair sthānam nṛpātmaja |
na hi samprāpyate śreṣṭham tasmād ārādhayācyutam ||220||

kim ca tatraiva—

bhaumān manorathān svargām svarga-vandyaṁ tathāspadam |
prāpnoty ārādhite viṣṇau nirvāṇam api cottamam ||221||

tathā **brahma-vaiverte**—

yat-pādodakam ādhāya śivāḥ śirasi nṛtyati |
yan-nābhi-nalinād āśid brahmā loka-pitāmahaḥ ||222||
yad-icchā-śakti-vikṣobhād brahmaṇḍodbhava-saṅkṣayau |
tam ārādhaya govindāṁ sthānam agryāṁ yadicchasi ||223||

nārasimhe markandeya-sahasranika-saṁvāde—

yas tu sampūjayen nityāṁ narasiṁha nareśvara |
sa svarga-mokṣa-bhāgī syān nātra kāryā vicāraṇā ||224||
tasmād eka-manā bhūtvā yāvaj-jīvāṁ pratijñayā |
arcanān narasiṁhasya samprāpnoty abhivāñchitam ||225||

tatraiva śrī-vyāsa-śuka-saṁvāde śrī-mārkandeya-mṛtyuñjaya-saṁvādānantaram—

narake pacyamānas tu yamena paribhāṣitah |
kim tvayā nārcito devaḥ keśavaḥ kleśa-nāśanaḥ ||226||
udakenāpy alābhe tu dravyāñām pūjitaḥ prabhuḥ |
yo dadāti svakāṁ lokāṁ sa tvayā kim na pūjitaḥ ||227||
narasiṁho hrṣikeśaḥ puṇḍarīka-nibhekṣaṇaḥ |
smaranān mukti-do nṛṇāṁ sa tvayā kim na pūjitaḥ ||228||

bṛhan-nāradīye'diti-māhātmye śrī-sūtoktau—

yatra pūjā-paro viṣṇos tatra vighno na bādhate |
rājā ca taskaraś cāpi vyādhayaś ca na santi hi ||229||
pretāḥ piśācāḥ kuṣmāṇḍā grahā bālagrahās tathā |
dākinyo rākṣasāś caiva na bādhante'cyutarcakam ||230||

tatraiva yama-bhagīratha-saṁvāde—

patraiḥ puṣpaiḥ phalaīr vārcya pūjā-rahitam acyutam |
sa yāti viṣṇu-sālokyāṁ kula-saptati-saṁyutah ||231||

tatraiva dhvajāropaṇa-māhātmye śrī-viṣṇu-dūtānām uktau—

utkrānti-kāle yan-nāma śrutavanto'pi vai sakṛt |
labhante paramāṁ sthānaṁ kim u śuśrūṣaṇe rataḥ ||232||
muhūrtām vā muhūrtārdhām yas tiṣṭhed dhari-mandire |
sa yāti paramāṁ sthānaṁ kim u śuśrūṣaṇe rataḥ ||233||

tatraiva vibhāṇḍaka-muneḥ sumati-nṛpaṁ prati --

avaśenāpi yat karma kṛtaṁ tu su-mahat phalam |
dadāti nṛṇāṁ rājendra kim punaḥ samyag-arcanā ||234||

prāyaścitta-prakāraṇānte ---

samparkād yadi vā mohād yas tu pūjayate harim |
sarva-pāpa-vinirmuktaḥ sa yāti paramāṁ padam ||235||
sarvāntarāyā naśyanti manah-suddhiś ca jāyate |
paramāṁ mokṣam labhec caiva pūjyamāne janārdane ||236||

dharmaṛtha-kāma-moksākhyā puruṣārthāḥ sanātanāḥ |
hari-pūjā-parāṇāṁ tu sidhyante nātra samśayah ||237||
sarva-tīrthāni yajñāś ca sāṅgā vedāś ca sattamāḥ |
nārāyaṇarcanasyaite kālāṁ narhanti sodasim ||238||

śrī-viṣṇu-toṣa-vidhi-praśnottare—
satyāṁ vacmi hitāṁ vacmi sāraṁ vacmi punah punah |
asārodagra-saṁsāre sāraṁ yad viṣṇu-pūjanam ||239||

upalepana-māhātmyante—
akāmād api ye viṣṇoh sakṛt pūjāṁ prakurvate na teṣām |
bhava-bandhas tu kadācid api jāyate ||240||

yajñadadvajopākhyānānte—
tasmāt śrūpta viprendra devo nārāyano’vyayah |
jānato’jānato vāpi pūjakānāṁ vimukti-dah | ||241||
te vandyāś te prapūjyāś ca namaskāryā viśeṣataḥ |
ye’rcayanti mahā-viṣṇum prapannārti-praṇāśanam ||242||
ye yajanti sprhā-śūnyā harim vā haram eva vā |
ta eva bhuvanāṁ sarvāṁ punanti vibudha-rṣabhāḥ ||241||

pādme śrī-nārāyaṇa-nārada-saṁvāde pūja-vidhi-prasaṅge—
mad-bhakto yo mad-arcāṁ ca karoti vidhi-dṛṣṭaye |
tasyāntarāyah svapne’pi na bhavaty abhayo hi saḥ ||242||

tatraiva vaiśākha-māhātmye nāradāmbarīṣa-saṁvāde—
putrān kalatrān dīrghāyū rājyāṁ svargāpavargakam |
sa dadyād īpsitarām sarvām bhaktyā sampūjito’jitaḥ | ||245||
narake’pi cirām magnāḥ pūrvajā ye kula-dvaye |
tatraiva yānti te svargām yadārceta sūto harim ||246||

tatraiva śrī-yama-brahma-saṁvāde—
anārādhya harim bhaktyā ko lokān prāpnuyād budhaḥ |
ārādhite harau kāmāḥ sarve kara-tala-sthitāḥ ||247||

viṣṇu-dharmottare śrī-kṛṣṇāmrta-stotre—
so’pi dhanyatamo loke yo’rcayed acutyāṁ sakṛt |
kim punah śraddhayā yuktaḥ sa-puṣpaiḥ prativāsaram ||248||
vaisheṣānām api ye nityām prapaśyanty arcayanti ca |
te’pi viṣṇu-padaṁ yānti kim punar viṣṇu-sevakāḥ ||249||
sa yogī sa viśuddhātmā sa sāntaḥ sa mahā-matiḥ |
sa śuddhaḥ sa ca sampūrṇaḥ kṛṣṇām seveta yo narah ||250||

agastya-saṁhitāyām—
ananya-manasaḥ śaśvad gaṇayanto’kṣa-mālayā |

japanto rāma-rāmeti sukhāmrta-nidhau manah |
pravilāpyāmṛtībhūya sukhām tiṣṭhanti kecana ||251||
paricaryā-parāḥ kecit prāśadādiṣu śerate |
manuṣyam iva tāṁ draṣṭum vyavahartum ca bandhuvat ||252||

kim ca—

yathā vidhi-niṣedhau tu muktam naviopasarpataḥ |
tathā na sprśato rāmopāsakam vidhi-pūrvakam ||253||

śrī-bhagavad-gītāsu (12.1)—

evam satata-yuktā ye bhaktās tvāṁ paryupāsate |
ye cāpy akṣaram avyaktam teṣāṁ ke yoga-vittamāḥ ||254||

ity arjunena prṣṭah śrī-bhagavān uvāca (12.2)—

mayy āveśya mano ye māṁ nityayuktā upāsate |
śraddhayā parayopetās te me yuktatamā matāḥ ||255||

caturtha-skandhe [BhP 4.21.31]—

yat-pāda-sevābhirucis tapasvinām
aśeṣa-janmopacitam malaṁ dhiyah |
sadyah kṣiṇoty anvaham edhatī satī
yathā padāṅguṣṭha-vinihṛṣṭā sarit ||256||

kim ca, nāradoktau [BhP 4.31.14]—

yathā taror mūla-niṣecanena
trpyanti tat-skandha-bhujopaśākhāḥ |
prāṇopahārāc ca yathendriyāṇām
tathaiva sarvāraṇam acyutejyā ||257||

ekādaśa-skandhe ca kavi-yogeśvarasya vākyam [BhP 11.2.33]—

manyē'kutaścid-bhayam acyutasya
pādāmbujopāsanam atra nityam |
udvigna-buddher asad-ātmā-bhāvād
viśvātmanā yatra nivartate bhīḥ ||258||

śrī-bhagavataś ca [BhP 11.27.49]—

evam kriyā-yoga-pathaiḥ pumān vaidika-tāntrikaiḥ |
arcann ubhayataḥ siddhim matto vindaty abhīpsitām ||259||

kim ca [BhP 11.27.53]

mām eva nairapekṣyeṇa bhakti-yogena vindati |
bhakti-yogam sa labhata evam yaḥ pūjayeta mām ||260||

gautamīya-tantre śrī-nāradasya—

tulasī-dala-mātreṇa jalasya culukena ca |

vikrīñite svam ātmānam bhaktebhyo bhakta-vatsalah ||261||

atha pūjā-nityatā

mahābhārate—

mātṛvat parirakṣantam srṣṭi-samhāra-kārakam |
yo nārcayati deveśam tam vidyād brahma-ghātakam ||262||

ata evoktaṁ bṛhan-nāradīye pādodaka-māhātmyākhyānārambhe—
hari-pūjā-vidhānam tu yasya veśmani no dvijah |
śmaśāna-sadṛśam vidyān na kadāpi viśec ca tat ||263||

ata evoktaṁ viṣṇu-dharmottare --

puṣpair vā yadi vā patraih phalair vā yadi vāmbubhiḥ |
yaṣṭavyah puṇḍarīkākṣas tyaktvā kārya-śatāni ca ||264||

kim ca nāradīye—

nimitteṣu ca sarveṣu tat-tat-kāla-višeṣataḥ |
pūjayed deva-deveśam dravyam sampādya yatnataḥ ||265||

ata evoktaṁ bhagavatā hāyagrīveṇa hāyaśīrṣa-pañcarātre—

pratiṣṭhitārcā na tyājyā yāvaj-jīvam samarcayet |
varaṁ prāṇasya vā tyāgah śiraso vāpi karttanam ||266||
pūjāyā nityatālekhī prāk ca naivedya-bhakṣaṇe |
māhātmyam ca param śālagrāma-cakra-prasaṅgataḥ ||267||
pūjāngānām ca māhātmyam yad yad vilikhitam purā |
tat sarvam iha pūjāyām paryavasyati hi svataḥ ||268||
pūjā-mahima-mattebhāḥ śāstrāraṇya-vihāriṇah |
kīṭena katī saṅgrāhyāḥ prabhāvam śrī-harer vinā ||269||

atha śrī-bhagavan-nāma sadā seveta sarvataḥ |
tan-māhātmyam ca vikhyātam saṅkṣepenātra likhyate ||270||

atha śrī-bhagavan-nāma-māhātmyam

tatra śrī-bhagavan-nāma-višeṣasya ca sevanam |
ṛṣibhiḥ kṛpayādiṣṭam tat-tat-kāma-hatātmanām ||271||

atha kāma-višeṣeṇa śrī-bhagavan-nāma-višeṣa-sevā-māhātmyam

tatra pāpa-kṣayārtham

śrī-kaurme—

śrī-śabda-pūrvam jaya-śabda-madhyam
jaya-dvayād uttaratas tathā hi |
triḥ-sapta-kṛtvo narasiṁha-nāma
japtam nihanyād api vipra-hatyām ||272||

mahā-bhaya-nivaranartham

tatraiva—

śrī-pūrvo narasiṁho dvir jayād uttaratas tu saḥ |
triḥ-sapta-kṛtvo japato mahābhaya-nivaraṇah ||273||

kāla-višeṣe tu maṅgalārtham, **viṣṇu-dharmottare** mārkaṇḍeya-vajra-saṁvāde
puruṣam vāsudevam ca tathā saṅkarṣaṇam vibhum |
pradyumnam aniruddham ca kramād abdesu kīrtayet ||274||
balabhadram tathā kṛṣṇam kīrtayed ayana-dvaye |
madhavam puṇḍarīkākṣam tathā vai bhoga-sayinam ||275||
padmanābham hṛṣīkeśam tathā devam trivikramam |
kramena raja-sardula vasantadisu kīrtayet ||276||
viṣṇum ca madhu-hantāram tathā devam trivikramam |
vāmanam śīdharam caiva hṛṣīkeśam tathāiva ca ||277||
dāmodaram padmanābham keśavam ca yadūttamam |
nārāyaṇam mādhavam ca govindam ca tathā kramāt ||278||
caitrādiṣu ca māseṣu deva-devam anusmaret |
pradyumnam aniruddham ca pakṣayoh kṛṣṇa-śuklayoh ||279||
sarvah śarvah sivah sthāṇur bhūtādir nidhir avyayah |
adityādiṣu vareṣu kramād evam anusmaret ||280||
viśvam viṣṇur vaṣṭa-kāro bhūta-bhavya-bhavat-prabhuḥ |
bhūta-bhṛd bhūta-kṛd bhavo bhūtātmā bhūta-bhavaṇah ||281||
avyaktaḥ puṇḍarīkākṣo visvakarma sucisravah |
sad-bhavo bhavano bharta prabhavaḥ prabhur isvarah ||282||
aprameyo hṛṣīkeśah padmanabho'mara-prabhuḥ |
agrahyah sasvato dhata kṛṣṇaś caitany anusmaret |
deva-devasya nāmāni kṛttikadisu yadava ||283||
brahmāṇam śrī-patiṁ viṣṇum kapilam śīdharam prabhūm |
dāmodaram hṛṣīkeśam govindam madhusūdanam ||284||
bhūdharam gadinam devam saṅkhinam padminam tathā |
cakriṇam ca mahārāja prathamādiṣu saṁsmaret ||285||
sarvam vā sarvadā nāma deva-devasya yādava ||286||

nāmāni sarvāṇi janārdanasya
kālaś ca sarvah puruṣa-pravīrāḥ |
tasmāt sadā sarva-gatasya nāma
grāhyam yatheṣṭam varadasya rājan ||287||

vividha-kāma-siddhaye ca

pulastyoktau—

kāmaḥ kāma-pradaḥ kāntaḥ kāma-pālas tathā hariḥ |
ānando mādhavaś caiva kāma-saṁsiddhaye japeṭ ||288||
rāmaḥ paraśurāmaś ca nṛsimho viṣṇur eva ca |
vikramaś caivam ādīni japyāny ari-jigīṣubhiḥ ||289||
vidyām abhyastatā nityam japtavyaḥ puruṣottamāḥ |
dāmodaram bandha-gato nityam eva japeṇ naraḥ ||290||
keśavam puṇḍarīkākṣam anīśam hi tathā japeṭ |
netra-bādhāsu sarvāsu hrṣikeśam bhayeṣu ca ||291||
acyutaṁ cāmrtaṁ caiva japeṭ auṣadha-karmāṇi |
saṅgrāmābhīmukho gacchan saṁsmareṭ aparājitaṁ ||292||
cakriṇāṁ gadiṇāṁ caiva śārṅgiṇāṁ khadgiṇāṁ tathā |
kṣemārthī pravasan nityam diķu pracyādiṣu smareṭ ||293||
ajitaṁ cādhipaṁ caiva sarvam sarveśvaraṁ tathā |
saṁsmareṭ puruṣo bhaktya vyavahāreṣu sarvadā ||294||
nārāyaṇaṁ sarva-kālaṁ kṣuta-praskhalanādiṣu |
graha-nakṣatra-pīḍāsu deva-bādhāsu sarvataḥ ||295||
dasyu-vairi-nirodheṣu vyāghra-simhādi-saṅkaṭe |
andhākāre tamas-tīvre narasiṁham anusmareṭ ||296||
agni-dāhe samutpanne saṁsmarej jala-śayinam |
garuḍadvajānusmaranād viṣa-viryam vyapohati ||297||
snāne devārcane home praṇipāte pradakṣine |
kīrtayed bhagavan-nāma vāsudeveti tat-parāḥ ||298||
sthāpane vitta-dhānyāder apadhyāne ca duṣṭaje |
kurvīta tan-manā bhūtvā anantācyuta-kīrtanam ||299||
nārāyaṇam śārṅga-dharam śrīdharam puruṣottamam |
vāmanam khadgiṇam caiva duṣṭa-svapne sadā smareṭ ||300||
mahārṇavādau paryaṅka-śayinam ca naraḥ smareṭ |
balabhadram samṛddhy-arthaṁ sarva-karmāṇi saṁsmareṭ ||301||
jagat-patim apatyārthaṁ stuvān bhaktya na sīdati |
śrīśam sarvābhuydayike karmany āśu prakīrtayet ||302||
ariṣṭeu hy aśeṣeu viśokam ca sadā japeṭ |
maru-prapātāgni-jala-bandhanādiṣu mr̄tyuṣu |
svatantra-paratantreṣu vāsudevaṁ japeṭ budhaḥ ||302||
sarvārtha-śakti-yuktasya deva-devasya cakriṇaḥ |
yathābhirocate nāma tat sarvārtheṣu kīrtayet ||303||
sarvārtha-siddhim āpnoti nāmnām ekārthatā yathā |
sarvāṇy etāni nāmāni parasya brahmaṇo hareḥ ||304||

evam viṣṇu-dharmottare ca mārkaṇḍeya-vajra-saṁvāde kim ca—
kūrmam varāham matsyam vā jala-prataraṇe smareṭ |

bhrājiṣnum agni-janane jaben nāma tv akhaṇditam ||306||
garuḍadhvajānusmarañād āpado mucyate narāḥ |
jvara-juṣṭa-śiro-roga-viṣa-vīryam ca śamyati ||307||
balabhadram tu yuddhārthī kṛṣyārambhe halāyudham |
uttarānām vāṇijyārthī rāmam abhyudaye nr̄pa ||308||
maṅgalyam maṅgalam viṣṇum maṅgalyeṣu ca kīrtayet |
uttiṣṭhan kīrtayed viṣṇum prasvapan madhavaṁ naraḥ |
bhojane caiva govindam sarvatra madhusūdanam ||309||

tatraivānyatra—

auṣadhe cintayed viṣṇum bhojane ca janārdanam |
śayane padmanābham ca maithune ca prajāpatim ||310||
saṅgrāme cakriṇam kruddham sthāna-bhraṇṭe trivikramam |
nārāyaṇam vṛṣotsarge śrīdharam priya-saṅgame |
jala-madhye ca vārāham pāvake jalaśayinam ||311||
kānane narasiṁham ca parvate raghunandanam |
duḥsvapne smara govindam viśuddhau madhusūdanam |
māyāsu vāmanam devam sarva-kāryeṣu mādhavam ||312||

kim ca—

kīrtayed vāsudevaṁ ca anukteṣv api yādava |
kāryārambhe tathā rājan yatheṣṭam nāma kīrtayet ||313||

sarvāṇi nāmāni hi tasya rājan
sarvārtha-siddhyai tu bhavanti pumsah |
tasmād yatheṣṭam khalu kṛṣṇa-nāma
sarveṣu kāryeṣu japebhaktyā ||314||

tatrākhila-pāponmūlanatvam

atha sāmānyataḥ śrī-bhagavan-nāma-kīrtana-māhātmyam

viṣṇu-dharme hari-bhakti-sudhodaye coktam nāradena—

aho su-nirmala yūyam rāgo hi hari-kīrtane |
avidhūya tamah kṛtsnam nṛṇām udeti sūryavat ||315||

garude—

pāpānalasya dīptasya mā kurvantu bhayaṁ narāḥ |
govinda-nāma-meghaughair naṣyate nīra-bindubhiḥ ||316||
avaśenāpi yan-nāmni kīrtane sarva-pātakaiḥ |
pumān vimucyate sadyaḥ simha-trastair mṛgair iva ||317||
yan-nāma-kīrtanam bhaktyā vilāpanam anuttamam |
maitreyāśeṣa-pāpānām dhātūnām iva pāvakaḥ ||318||

yasmin nyasta-matir na yāti narakaṁ svargo'pi yac-cintane
vighno yatra niveśitātma-manaso brāhma'pi loko'lpaakah |
muktim cetasi yaḥ sthito'mala-dhiyāṁ pūmsāṁ dadāty avyayaḥ
kim citraṁ yad-aghaṁ prayāti vilayaṁ tatrācyute kīrtite ||319||

viṣṇu-dharmottare --

sāyaṁ prātas tathā kṛtvā deva-devasya kīrtanam |
sarva-pāpa-vinirmuktaḥ svarga-loke mahīyate ||320||

vāmane—

nārāyaṇo nāma naro narāṇāṁ
prasiddha-cauraḥ kathitah pṛthivyāṁ |
aneka-janmārjita-pāpa-sañcayam
haraty aśeṣam śruta-mātra eva ||321||

skānde—

govindeti tathā proktam bhaktyā vā bhakti-varjitaiḥ |
dahate sarva-pāpāni yugāntāgnir ivotthitaiḥ ||322||
govinda-nāmnā yaḥ kaścin naro bhavati bhū-tale |
kīrtanād eva tasyāpi pāpam yāti sahasradhā ||323||

kāśī-khaṇde—

pramādād api sāṃspr̄sto yathānala-kaṇo dahet |
tathauṣṭha-puṭa-sāṃspr̄ṣṭam hari-nāma dahed agham ||324||

bṛhan-nāradīye lubdhakopakhyānānte—

nārāṇāṁ viṣayāndhānām mamaṭākula-cetasām |
ekam eva harer nāma sarva-pāpa-vināśanam ||325||

ata eva tatraiva yamenoktam—

hari hari sakṛd uccāritam
dasyu-cchalenā yair manusyaiḥ |
jananī-jaṭhara-mārga-luptā
na mama paṭa-lipīm viśanti martyāḥ ||326||

pādme vaiśākha-māhātmye devaśarmopākhyānānte śrī-nāradoktau—

hatyāyatām pāna-sahasram ugram
gurv-aṅganā-koṭi-niṣevanaiḥ ca |
steyāny anekāni hari-priyeṇa
govinda-nāmnā nihatāni sadyaḥ ||327||

anicchayāpi dahati spr̄sto huta-vaho yathā |
tathā dahati govinda-nāma vyājād apīritam ||328||

tatraiva śrī-yama-brāhmaṇa-saṁvāde—

kīrtanād eva kṛṣṇasya viṣṇor amita-tejasah |
duritāni vilīyante tamāṁśīva dinodaye ||329||
nānyat paśyāmi jantūnām vihāya kari-kīrtanam |
sarva-pāpa-praśamanam prāyaścittam dvijottama ||330||

saṁśtha-skandhe [BhP 6.2.7-11]

ayaṁ hi kṛta-nirveśo janma-koty-aṁhasām api |
yad vyājahāra vivaśo nāma svasty-ayanam hareḥ ||331||
stenaḥ surā-po mitra-dhrug brahma-hā guru-talpa-gaḥ |
strī-rāja-pitṛ-go-hantā ye ca pātakino 'pare ||332||
sarvesām apy aghavatām idam eva suniṣkṛtam |
nāma-vyāharaṇam viṣṇor yatas tad-viṣayā matih ||333||

na niṣkṛtair uditair brahma-vādibhis
tathā viśuddhyaty aghavān vratādibhiḥ |
yathā harer nāma-padaир udāhṛtais
tad uttamaśloka-guṇopalambhakam ||334||

[BhP 6.2.14-15]

sāṅketyaiṁ pārihāsyaiṁ vā stobham helanam eva vā |
vaikuṇṭha-nāma-grahaṇam aśeṣāgha-haram viduh ||335||
patitah skhalito bhagnah sandaṭṭhas tapta āhataḥ |
harir ity avaśenāha pumān nārhati yātanāḥ ||336||

[BhP 6.2.18]

ajñānād athavā jñānād uttamaśloka-nāma yat |
saṅkīrtitam agham pumso dahed edho yathānalāḥ ||337||

[BhP 6.13.8]

brahma-hā pitṛ-hā go-ghno mātṛ-hācārya-hāghavān |
śvādaḥ pulkasako vāpi śuddhyeran yasya kīrtanāt ||338||

laghu-bhāgavate—

vartamānam tu yat pāpam yad bhūtam yad bhaviṣyati |
tat sarvam nirdahaty āśu govindānala-kīrtanāt ||339||
sadā droha-paro yas tu sajjanānām mahī-tale |
jāyate pāvano dhanyo harer nāmānukīrtanāt ||340||

kaurme—

vasanti yāni koṭis tu pāvanāni mahītale |
na tāni tat-tulām yānti kṛṣṇa-nāmānukīrtane ||341||

bṛhad-viṣṇu-purāṇe —

nāmno'sya yāvatī śaktih pāpa-nirharaṇe hareḥ |
tāvat kartum na śaknoti pātakaiḥ pātakī janah ||342||

itihāsottame—

svādo'pi na hi śaknoti kartum pāpāni yatnataḥ |
tāvantī yāvati śaktir viṣṇor nāmno'subha-kṣaye ||343||

višeṣataḥ kalau, **skande—**

tan nāsti karmajam loke vāg-jam mānasam eva vā |
yan na kṣapayate pāpaṁ kalau govinda-kīrtanam ||344||

viṣṇu-dharmottare --

śamāyālam jalām vahnes tamaso bhaskarodayaḥ |
śāntyai kaler aghaughasya nāma-saṅkīrtanām hareḥ ||345||

nāmnām hareḥ kīrtanataḥ prayāti
saṁsāra-pāram duritaugha-muktaḥ |
narāḥ sa satyam kali-doṣa-janma
pāpaṁ nihaty āśu kim atra citram ||346||

brahmāṇḍa-purāṇe—

varāka-cāndrāyana-tapta-kṛcchrair
na dehi-śuddhir bhavatīha tādṛk |
kalau sakṛn mādhava-kīrtanena
govinda-nāmnā bhavatīha yādṛk ||347||

kīrtana-kartr-kula-saṅgy-ādi-pavanatvam

tatraiva—

mahā-pātaka-yukto'pi kīrtayenn aniśam harim |
śuddhāntaḥkaraṇo bhūtvā jāyate pañkti-pāvanaḥ ||348||

laghu-bhāgavate—

govindeti mudā yuktaḥ kīrtayed yas tv ananya-dhiḥ |
pāvanena ca dhanyena teneyam pṛthivī dhrtā ||349||

hari-bhakti-sudhodaye—

na caivam ekaṁ vaktāram jihvā rakṣati vaisṇavī |
āśrāvyā bhagavat-khyātiṁ jagat kṛtsnam punāti hi ||350||

daśama-skandhe (10.4.17) —

yan-nāma gṛhṇann akhilan śrotṛn ātmānam eva ca |
sadyaḥ punāti kiṁ bhūyas tasya sprṣṭaḥ padā hi te ||351||

ata evoktaṁ prahlādena **nārasimhe—**

te santah sarva-bhūtānām nirupādhika-bāndhavāḥ |

ye nr̄siṁha bhavan-nāma gāyanty uccair mudānvitāḥ ||352||

sarva-vyadhi-nasitvam

bṛhan-nāradīye bhagavat-toṣa-prasaṅge—
acyutānanda-govinda-nāmoccarāṇa-bhīṣitah |
naśyanti sakalā rogāḥ satyam satyam vadāmy aham ||353||

parāśara-saṁhitāṁ sāmbaṁ prati vyāsoktau—
na sāmba vyādhijam duḥkham heyam nānyauṣadhair api |
hari-nāmauṣadham pītvā vyādhis tyājyo na sarṇśayah ||354||

skānde—

ādhayo vyādhayo yasya smaraṇān nāma-kīrtanāt |
tadaiva vilayaṁ yānti tam anantaṁ namāmy aham ||355||

vahni-purāṇe—

mahā-vyādhi-samācchanno rāja-vadhopāpiditaḥ |
nārāyaṇeti saṅkīrtya nirāṭaṇko bhaven naraḥ ||356||

sarva-duḥkhopaśamanatvam

brhad-viṣṇu-purāṇe—
sarva-rogo paśamanam sarvopadrava-nāśanam |
śāntidam sarvāriṣṭānāṁ harer nāmānukīrtanam ||357||

brahma-vaivarte—

sarva-pāpa-praśamanam sarvopadrava-nāśanam |
sarva-duḥkha-kṣaya-kāram hari-nāmānukīrtanam ||358||

dvādaśa-skandhe (12.12.48)—

saṅkīrtyamāno bhagavān anantaḥ
śrutanubhāvo vyasanaṁ hi puṁsām |
praviṣya cittam vidhunoty aśeṣam
yathā tamo’rko’bhram ivāti-vātaḥ ||359||

viṣṇu-dharmottare—

ārtā viṣṇṇāḥ śithilāś ca bhītā
ghoreṣu ca vyādhiṣu vartamānāḥ |
saṅkīrtya nārāyana-śabdam ekaṁ
vimukta-duḥkhāḥ sukhino bhavanti ||360||

kīrtanad deva-devasya viṣṇor amita-tejasah |

yakṣa-rakṣasa-vetala-bhūta-preta-vinayakaḥ ||361||
dakinyo vidravanti sma ye tathānye ca śimhakaḥ |
sarvānartha-haram tasya nāma-saṅkīrtanāṁ smṛtam ||362||

kim ca—

nāma-saṅkīrtanāṁ kṛtvā kṣut-tṛt-praskhalitādiṣu |
viyogaṁ śighram āpnoti sarvānarthaир na saṁśayah ||363||

pādme devahuti-stutau—

mohanalollasaj-jvāla-jvalal-lokeṣu sarvadā |
yan-nāmāmbhodhara-cchāyāṁ praviṣṭo naiva dahyate ||364||

kali-badhapaharitvam

skānde—

kali-kala-ku-sarpasya tīkṣṇa-damṣṭrasya mā bhayam |
govinda-nāma-dāvena dagdho yāsyati bhasmatām ||365||

bṛhan-nāradīye kali-dharma-prasāṅge—

hari-nāma-parā ye ca ghore kali-yuge narāḥ |
ta eva kṛta-kṛtyāś ca na kalir bādhate hi tān ||366||
hare keśava govinda vāsudeva jagan-maya |
itīrayanti te nityāṁ na hi tān bādhate kaliḥ ||367||

viṣṇu-dharmottare—

ye'har-niśāṁ jagad-dhātūr vāsudevasya kīrtanam |
kurvantī tān nara-vyāghra na kalir bādhate narān ||368||

nāraky-uddhārakatvam

nārasimhe—

yathā yathā harer nāma kīrtayanti sma nārakāḥ |
tathā tathā harau bhaktim udvahanto divāṁ yayuḥ ||369||

itiḥāsottame—

narake pacyamānānāṁ narāṇāṁ pāpa-karmaṇāṁ |
muktiḥ sañjāyate tasmān nāma-saṅkīrtanād dhareḥ ||370||

prārabdha-vināśitvam

saṁśha-skandhe (6.2.46)—

nātaḥ param karma-nibandha-kṛntanāṁ

mumukṣatāṁ tīrtha-padānukīrtanāt |
na yat punaḥ karmasu sajjate mano
rajas-tamobhyāṁ kalilam tato'nyathā ||371||

dvādaśe (12.3.44) ca—

yan-nāma-dheyaṁ mriyamāṇa āturaḥ
patan skhalan vā vivaśo gr̄nan pumān |
vimukta-karmārgala uttamāṁ gatiṁ
prāpnoti yakṣyanti na tam kalau janāḥ ||372||

uktya karma-nibandheti tathā karmārgaleti ca |
avaśya-bhogyatāpatteḥ prārabdhe paryavasyati ||373||

ata eva bṛhan-nāradīye—

govindeti japan jantuḥ praty-ahaṁ niyatendriyah |
sarva-pāpa-vinirmuktah suravad bhāsate narah ||374||

sarvapārādha-bhajanatvam

viṣṇu-yāmale śrī-bhagavad-uktau—

mama nāmāni loke'smin śraddhayā yas tu kīrtayet |
tasyāparādha-koṭis tu kṣamāmy eva na saṁśayah ||375||

sarva-sampūrti-kāritvam

aṣṭama-skandhe (8.23.16) śrī-bhagavantāṁ prati śrī-śukroktau—

mantratas tantrataś chidram deśa-kālārha-vastutah |
sarvam karoti niśchidram anusaṅkīrtanāṁ tava ||376||

skānde ca—

yasya smṛtyā ca nāmoktyā tapo-yajña-kriyādiṣu |
nyūnam sampūrṇatāṁ eti sadyo vande tam acyutam ||377||

sarva-vedādhikatvam

viṣṇu-dharmottare śrī-prahlādoktau—

rg-vedo hi yajur-vedaḥ sāma-vedo'py atharvaṇaḥ |
adhītas tena yenoktaṁ harir ity aksara-dvayam ||378||

skānde śrī-parvaty-uktau—

mā ṛco mā yajus tāta mā sāma paṭha kiṁcana |
govindeti harer nāma geyam gāyasva nityaśah ||379||

pādme ca śrī-rāmāśtottara-śata-nāma-stotre—
viṣṇor ekaika-nāmāpi sarva-vedādhikam matam |
tadṛṇ-nāma-sahasreṇa rāma-nāma samāṁ smṛtam ||380||

sarva-tīrthādhikatvam

skānde—

kurukṣetreṇa kiṁ tasya kiṁ kasya puskareṇa vā |
jihvāgre vasate yasya harir ity akṣara-dvayam ||381||

vāmane—

tīrtha-koṭi-sahasrāṇi tīrtha-koṭi-śatāni ca |
tani sarvāṇy avāpnoti viṣṇor nāmānukīrtanāt ||382||

viśvāmitra-saṁhitāyām—

viśrutāṇi bahūny eva tīrthāni bahudhāni ca |
koty-amśenāpi tulyāni nāma-kīrtanato hareḥ ||383||

laghu-bhāgavate—

kiṁ tata vedāgama-śāstra-vistarais
tīrthair anekair api kiṁ prayojanam |
yady ātmano vāñchasi mukti-kāraṇam
govinda govinda iti sphutam raṭa ||384||

sarva-sat-karmādhikatvam

go-koṭi-dānam grahaṇe khagasya
prayāga-gaṅgodaka-kalpa-vāsaḥ |
yajñāyutāṁ meru-suvarṇa-dānam
govinda-kīrter na samāṁ śatāṁśaiḥ ||385||

baudhayana-saṁhitāyām—

iṣṭa-pūrtāni karmāṇi su-bahūni kṛtāny api |
bhava-hetūni tāny eva harer nāma tu muktidam ||386||

gāruḍe śrī-śaunakāmbarīṣa-saṁvāde—

vājapeya-sahasrāṇāṁ nityāṁ phalam abhīpsasi |
prātar utthāya bhūpāla kuru govinda-kīrtanam ||387||
kiṁ kariṣyati sāṅkhyena kiṁ yogair nara-nāyaka |
muktim icchasi rājendra kuru govinda-kīrtanam ||388||

tr̥tiya-skandhe (3.33.7) śrī-kapila-devam prati devahūty-uktau—
aho bata śvapaco’to garīyān

yaj-jihvāgre vartate nāma tubhyam |
tepus tapas te juhuvur sasnur aryā
brahmānūcur nāma gṛhṇanti ye te ||389||

sarva-tīrtha-pradatvam

skānde brahma-nārada-samvāde caturmāsyā-māhātmye—
etat sad-varga-haraṇāṁ ripu-nigrahaṇāṁ param |
adhyātma-mūlam etad dhi viṣṇor nāmānukīrtanam ||390||

viṣṇu-dharmottare --
hrdi kṛtvā tathā kāmam abhīṣṭam dvija-puṅgavah |
ekāṁ nāma japed yas tu śatāṁ kāmān avāpnuyāt ||391||

tatraiva śrī-kṛṣṇāmrta-stotre—
sarva-maṅgala-maṅgalyam āyuṣyāṁ vyādhi-nāśanam |
bhukti-mukti-pradām divyām vāsudevasya kīrtanam ||392||

śrī-nārāyaṇa-vyūha-stave—
parihāsopahāsādyair viṣṇor gṛhṇanti nāma te |
kṛtārthās te'pi manujās tebhyo'piha namo namah ||393||

vārāhe ca—
te dhanyās te kṛtārthās ca tair eva sukṛtam kṛtam |
tair āptam janmanah prāpyam ye kāle kīrtayanti mām ||394||

višeṣataḥ kalau—
sakṛd uccārayanty etad durlabham cākṛtātmanām |
kalau yuge harer nāma te kṛtārthā na samśayaḥ ||395||

ekādaśa-skandhe (11.5.36) ca—
kaliṁ sabhājayanty āryā guṇa-jāḥ sāra-bhāginaḥ |
yatram saṅkīrtanenaiva sarvah svartho'bhilabhyate ||396||

skānde tatraiva—
tathā caivottamāṁ loke tapaḥ śrī-hari-kīrtanam |
kalau yuge višeṣeṇa viṣṇu-prītyai samācaren ||397||

sarva-śaktimattvam

yathā skānde—
dāna-vrata-tapas-tīrtha-yātrādīnāṁ ca yāḥ sthitāḥ |
śaktayo deva-mahatāṁ sarva-pāpa-harāḥ śubhāḥ ||398||

rāja-sūyāśvamedhānām jñānasyādhyātma-vastunah |
ākṛṣya harinā sarvāḥ sthāpitāḥ sveṣu nāmasu ||399||
vāto’py ato harer nāmna ugrāṇām api duḥsahaḥ |
sarveṣāṁ pāpa-rāśināṁ yathaiva tamasāṁ raviḥ ||400||

ataeva brahmāṇḍe—

sarvārtha-śakti-yuktasya devadevasya cakriṇah |
yac cābhirucitāṁ nāma tat sarvārtheṣu yojayet ||401||

jagad-ānandakatvam

śrīmad-bhagavad-gītāsu [11.36]—

sthāne hrṣikeśa tava prakīrt्यā
jagat prahṛṣyat anurajyate ca |
rakṣāṁsi bhītāni diśo dravanti
sarve namasyanti ca siddhasamghāḥ ||402||

jagad-vandyatāpādakatvam

bṛhan-nāradīye—

nārāyaṇa jagannātha vāsudeva janārdana |
itīrayanti ye nityāṁ te vai sarvatra vanditāḥ ||403||

śrī-sūtenoktaṁ tatraiva yajñadhvajopākhyānānte—

svapan bhuñjan vrajaiṁ tiṣṭhamiś ca vadaiṁ tathā |
ye vadanti harer nāma tebhyo nityāṁ namo namah ||404||

śrī-nārāyaṇa-vyūha-stave—

strī śūdraḥ pukkaśo vāpi ye cānye pāpa-yonayah |
kīrtayanti harim bhaktyā tebhyo’piha namo namah ||405||

agaty-eka-gatitvam

pādme bṛhat-sahasra-nāma-kathanārambhe—

ananya-gatayo martyā bhogino’pi parantapāḥ |
jñāna-vairāgya-rahitā brahmācaryādi-varjitāḥ ||406||
sarva-dharmojjhitā viṣṇor nāma-mātraika-jalpakāḥ |
sukhena yāṁ gatīṁ yānti na tāṁ sarve’pi dhārmikāḥ ||407||

sadā sarvatra sevyatvam

viṣṇu-dharme kṣatra-bandhūpākhyāne—
na deśa-niyamas tasmin na kāla-niyamas tathā |
nocchiṣṭhādau niṣedho’sti śrī-harer nāmni lubdhaka ||408||

skānde, pādme vaiśākha-māhātmye, viṣṇu-dharmottare ca—
cakrāyudhasya nāmāni sadā sarvatra kīrtayet |
nāśaucam kīrtane tasya sa pavitra-karo yataḥ ||409||

punah skandhe—
na deśa-kālāvasthāsu śuddhy-ādikam apekṣate |
kintu svatantram evaitan nāma kāmita-kāmadam ||410||

vaiśvānara-saṅhitāyām—
na deśa-kāla-niyamo na saucāśauca-nirṇayaḥ |
parāṁ saṅkīrtanād eva rāma rāmeti mucyate ||411||

vaiṣṇava-cintāmaṇau śrī-yudhiṣṭhiram prati śrī-nārada-vākyām—
na deśa-niyamo rājan na kāla-niyamas tathā |
vidyate nātra sandeho viṣṇor nāmānukīrtane ||412||
kālo’sti dāne yajñe ca sthāne kālo’sti saj-jape |
viṣṇu-saṅkīrtane kālo nāsty atra pṛthivī-tale ||413||

dvitīya-skandhe [BhP 2.1.11]—
etan nirvidyamānānām icchatām akuto-bhayam |
yoginām nṛpa nirṇītam harer nāmānukīrtanam ||414||

mukti-pradatvam

vārāhe—
nārāyaṇācyutānanta vāsudeveti yo narah |
satataṁ kīrtayed bhūmi yāti mallayatām sa hi ||415||

gārude—
kim karisyati sāṅkhyena kim yogair nara-nāyaka |
muktim icchasi rājendra kuru govinda-kīrtanam ||416||

yathā, padma-purāṇe uttara-khanḍe--
sakṛd uccāritām yena harir ity akṣara-dvayam |
baddhah parikaras tena moksāya gamanām prati ||417||

brahma-purāṇe—

apy anya-citto'suddho vā yaḥ sadā kīrtayed dharim |
so'pi doṣa-kṣayān muktiṁ labhec cedi-patir yathā ||418||

pādme devahūti-stutau—
sakṛd uccārayed yaś tu nārāyaṇam atandritaḥ |
śuddhāntahkaraṇo bhūtvā virvāṇam adhigacchatī ||419||

mātsye—
para-dāra-rato vāpi parāpakṛti-kārakah |
sa śuddho muktiṁ āpnoti harer nāmānuकīrtanāt ||420||

vaiśampāyana-saṁhitāyām—
sarva-dharma-bahir-bhūtaḥ sarva-pāpa-ratas tathā |
mucyate nātra sandeho viṣṇor nāmānuकīrtanāt ||421||

bṛhan-nāradīye [1.2.49]—
yathā kathañcit yan nāsti kīrtite vā śrute'pi vā |
pāpino'pi viśuddhāḥ syuḥ śuddhā mokṣam avāpnuyuḥ ||422||

bhārata-vibhāge—
prāṇa-prayāṇa-pātheyam saṁsāra-vyādhī-bheṣajam |
duḥkha-śoka-paritrāṇam harir ity akṣara-dvayam ||423||

nāradīye—
navyam navyam nāma-dheyam murārer
yad yac caitad geya-pīyūṣa-puṣṭam |
ye gāyanti tyakta-lajjāḥ sa-harṣam
jīvan-muktāḥ saṁśayo nāsti tatra ||424||

prathama-skandhe [BhP 1.1.14]—
āpannah saṁśritim ghorām yan-nāma vivaśo gr̥ṇan |
tataḥ sadyo vimucyeta yad bibheti svayaṁ bhayam ||425||

tṛtiye [BhP 3.9.15] brahma-stutau—
yasyāvatāra-guṇa-karma-viḍambanāni
nāmāni ye'su-vigame vivaśā gr̥ṇanti |
te'naika-janma-śamalām sahasaiva hitvā
saṁyānty apāvṛtāṁtaṁ tam ajām prapadye ||426||

śaṣṭhe [BhP 6.3.24]—
etāvatālam agha-nirharaṇāya puṁsām
saṅkīrtanām bhagavato guṇa-karma-nāmnām |
vikruṣya putram aghavān yad ajāmilo'pi
nārāyaṇeti mriyamāṇa iyāya muktiṁ ||427||

śrī-vaiküñtha-loka-prāpakaṭvam

uktam ca **laiṅge** śrī-nāradam prati śrī-śivena—
vrajaṁś tiṣṭhan svapann aśnan śvasan vākyā-prapūrane |
nāma-saṅkīrtanām viṣṇor helayā kali-mardanam |
kṛtvā svarūpatām yāti bhakti-yuktam param vrajet ||428||

nāradīye śrī-brahmaṇā—
brāhmaṇāḥ śvapacīm bhuñjan viśeṣena rajasvalām |
aśnāti surayā pakvam marane harim uccaran ||429||
abhakṣyāgamyayor jātam vihāyāghaughā-saṅcayam |
prayāti viṣṇu-sālokyam vimukto bhava-bandhanaiḥ ||430||

bṛhan-nāradīye [1.11.101] śukram prati śrī-balina—
jihvāgre vartate yasya harir ity akṣara-dvayam |
viṣṇor lokam avāpnoti punar āvṛtti-durlabham ||431||

pādme—
yattra tatra sthito vāpi kṛṣṇa kṛṣṇeti kīrtayet |
sarva-pāpa-viśuddhātmā sa gacchet paramām gatim ||432||

tatraiva **vaiśākha-māhātmye** ambarīṣam prati nāradena—
tad eva puṇyam paramam pavitram
govinda-gehe gamanāya patram |
tad eva loke sukṛtaīka-satram
yad ucyate keśava-nāma-mātram ||433||

brahma-vaivarte—
evaṁ saṅgrahaṇī-putrābhidhāna-vyājato harim |
samuccāryānta-kāle'gād dhāma tat paramam hareḥ ||434||
nārāyaṇam iti vyājād uccārya kaluṣāśrayaḥ |
ajāmilo'py agād dhāma kim uta śraddhayā gr̥ṇan ||435||

saṅṭha-skandhe [BhP 6.2.49]—
mriyamāṇo harer nāma gr̥ṇan putropacāritam |
ajāmilo'py agād dhāma kim uta śraddhayā gr̥ṇan ||436||

vāmane—
ye kīrtayanti varadaṁ vara-padmanābham
saṅkhābja-cakra-śara-cāpa-gadāsi-hastam |
padmālayā-vadana-paṅkaja-ṣaṭ-padākṣam
nūnam prayānti sadanam madhu-ghātinās te ||437||

āṅgirasa-purāṇe—
vāsudeveti manuja uccārya bhava-bhītitaḥ |

tan-muktah padam āpnoti viṣṇor eva na saṁśayah ||438||

nandi-purāṇe—

sarvadā sarva-kāleṣu ye’pi kurvanti pātakam |
nāma-saṅkīrtanām kṛtvā yānti viṣṇoh paraṁ padam ||439||

viśeṣataḥ kalau, dvādaśa-skandhe [BhP 12.3.51]—

kaler doṣa-nidhe rājann asti hy eko mahān guṇah |
kīrtanād eva kṛṣṇasya mukta-saṅgaḥ param vrajet ||440||

yathā gāruḍe—

yad icchasi param jñānam jñānād yat paramām padam |
tad-ādareṇa rājendra kuru govinda-kīrtanam ||441||

śrī-bhagavat-prīṇanatvam

vārāhe—

vāsudevasya saṅkīrtya surāpo vyādhito’pi vā |
mukto jāyeta niyatām mahā-viṣṇuh prasīdati ||442||

bṛhan-nāradīye [1.34.23]—

nāma-saṅkīrtanām viṣṇoh kṣut-trṭ-praskhalitādiṣu |
karoti satataṁ viprās tasya pṛīto hy adhokṣajah ||443||

viṣṇu-dharmottare—

nāma-saṅkīrtanām viṣṇoh kṣut-trṭ-praskhalitādiṣu |
yah karoti mahābhāga tasya tuṣyati keśavah ||444||

atha śrī-bhagavad-vaśikāritvam

viṣṇu-rahasye —

yad abhyarcya harīm bhaktyā kṛte kratu-śatair api |
phalaṁ prāpnaty avikalām kalau govinda-kīrtanāt ||445||

ādi-purāṇe—

gītvā ca mama nāmāni vicaren mama sannidhau |
idam bravīmi te satyam krīto’ham tasya cārjuna ||446||
gītvā ca mama nāmāni vicaren mama sannidhau |
iti bravīmi te satyam krīto’ham tasya cārjuna ||447|| iti |

evam ca śrutvā ca mama nāmāni ity ādi ||448||

viṣṇu-dharme prahlādena—

jitam tena jitam tena jitam teneti niścitam |
jihvāgre vartate yasya harir ity akṣara-dvayam ||449||

svataḥ parama-puruṣārthatvam

skande kāśī-khaṇde, pādme ca vaiśākha-māhātmye—
idam eva hi māngalyam etad eva dhanārjanam |
jīvitasya phalam caitad yad dāmodara-kīrtanam ||450||

prabhāsa-khaṇde—

madhura-madhuram etan maṅgalam maṅgalānām
sakala-nigama-vallī-sat-phalam cit-svarūpam |
sakṛd api parigītam śraddhayā helayā vā
bhṛgu-vara nara-mātram tārayet krṣṇa-nāma ||451||

viṣṇu-rahasye—

etad eva param jñānam etad eva param tapaḥ |
etad eva param tattvam vāsudevasya kīrtanam ||452||

vaiṣṇava-cintāmaṇau śrī-śivomā-sarīrvāde—
aghacchit-smaraṇam viṣṇor bahv-āyāsenā sādhyate |
oṣṭha-spandana-mātreṇā kīrtanam tu tato varam ||453||

anyatra ca—

yena janma-śataiḥ pūrvvarṇ vāsudevaḥ samarcitaḥ |
tan-mukhe hari-nāmāni sadā tiṣṭhanti bhārata ||454||

višeṣataḥ kalau, rahasye—

yad abhyarcya harim bhaktyā kṛte kratu-śatair api |
phalam prāpnoty avikalam kalau govinda-kīrtanāt ||455||

viṣṇu-purāṇe [ViP 6.2.17]—

dhyāyan krte yajan yajñais tretāyāṁ dvāpare’rcayan |
yad āpnoti tad āpnoti kalau saṅkīrtya keśavam ||456||

dvādaśa-skandhe [BhP 12.3.52]

kṛte yad dhyāyato viṣṇum tretāyāṁ yajato makhaiḥ |
dvāpare paricaryāyāṁ kalau tad dhari-kīrtanāt ||457||

ekādaśe [BhP 11.5.32]—

krṣṇa-varṇam tvīśākrṣṇam sāṅgopāṅgāstra-pārṣadam |
yajñaiḥ saṅkīrtana-prāyair yajanti hi su-medhasaḥ ||458||

skande ca—

mahā-bhāgavatā nityam kalau kurvanti kīrtanam ||459||

bṛhan-nāradīye [1.40.115] nāradoktam –
harer nāmaiva nāmaiva nāmaiva mama jīvanam |
kalau nāsty eva nāsty eva nāsty eva gatir anyathā ||460||

ataevoktam—
sakṛd uccārayanty eva harer nāma cid-ātmakam |
phalam nāsyā kṣamo vaktum sahasra-vadano vidhiḥ ||461||

pādmottara-khaṇḍe śrī-rāmāṣṭottara-śata-nāma-stotre śrī-sivena—
ra-kārādīni nāmāni śṛṅvato devi jāyate |
prītir me manaso nityam rāma-nāma-viśaṅkayā ||462||

vaiśnava-cintāmaṇau—
īśo'ham sarva-jagatām nāmnām viṣṇor hi jāpakah |
satyam satyam vadāmy eṣa harer nāma gatir nṛṇām ||463||

ādi-purāṇe ca śrī-kṛṣṇārjuna-saṁvāde—
śraddhayā helayā nāma rāṇanti mama jantavah |
teṣām nāma sadā pārtha vartate hṛdaye mama ||464||
na nāma sadṛśam jñānam na nāma sadṛśam vratham |
na nāma sadṛśam dhyānam na nāma sadṛśam phalam ||465||
na nāma sadṛśas tyāgo na nāma sadṛśah śamah |
na nāma sadṛśam puṇyaṁ na nāma sadṛśi gatiḥ ||466||

kim ca—
nāmaiva paramā muktir nāmaiva paramā gatiḥ |
nāmaiva paramā sāntir nāmaiva paramā sthitih ||467||
nāmaiva paramā bhaktir nāmaiva paramā matih |
nāmaiva paramā prītir nāmaiva paramā smṛtiḥ ||468||
nāmaiva kāraṇam jantor nāmaiva prabhur eva ca |
nāmaiva paramārādhyo nāmaiva paramo guruḥ ||469||

kim ca—
nāma-yuktān janān dṛṣṭvā snigdho bhavati yo narah |
sa yāti paramām sthānam viṣṇunā saha modate ||470||
taṁ nāmāni kaunteya bhajasva dṛḍha-mānasah |
nāma-yuktaḥ priyo'smākam nāma-yukto bhavārjuna ||471||

atha śrī-bhagavan-nāma-japasya smaraṇasya ca |
śravaṇasyāpi māhātmyam iṣad bhedād vilikhyate ||472||

atha śrīman-nāma-japa-māhātmyam

viṣṇu-rahasye śrī-bhagavad-uktau—
satyam bravīmi manujāḥ svayam ūrdva-bāhur
yo mām mukunda narasimha janārdaneti |
jīvan japaty anudinam maraṇe ḥnīva
pāṣāṇa-kāṣṭha-sadrśāya dadāmy abhīṣṭam ||473||

kāśī-kāṇḍe agni-bindu-stutau—
nārāyaṇeti narakārṇavatāraṇeti
dāmodareti madhuheti caturbhujeti |
viśvambhareti virajeti janārdaneti
kvāstīha janma japatām kva kṛtānta-bhītih ||474||

pādme vaiśākha-māhātmye [5.96.83] yama-brāhmaṇa-saṁvāde—
vāsudeva-japāsaktān api pāpa-kṛto janān |
nopasarpanti tān vipra yamadūtāś ca dāruṇāḥ ||475||

bṛhad-viṣṇu-purāṇe—
kva nāka-prṣṭha-gamanām punar-āvṛtti-lakṣaṇam |
kva japo vāsudeveti mukti-bijam anuttamam ||476||

śrīman-nāma-smaraṇa-māhātmyam

itihāsottame—
svapne’pi nāma-smṛtir ādi-puṁsaḥ
kṣayam karoty āhita-pāpa-rāśeh |
prayatnataḥ kiṁ punar ādi-puṁsaḥ
prakīrtite nāgnir janārdanasya ||477||

laghu-bhāgavate—
te sa-bhāgyā manuṣyeṣu kṛtārthā nrpa niścitam |
smaranti ye smārayanti harer nāma kalau yuge ||478||

pādme devahūti-stutau—
prayāṇe cāprayāṇe ca yan-nāma-smaraṇān nṛṇām |
sadyo naśyati pāpaugho namas tasmai cid-ātmane ||479||

tatraiv ottara-khaṇḍe—
yan-nāma-smaraṇād eva pāpinām api satvaram |
muktir bhavati jātūnām brahmādīnām sudurlabhaḥ ||480||

brahma-vaivarte—

yad-anudhyānādāvāgni-dagdha-karma-trṇah pumān |
viśuddhaḥ paśyati vyaktam avyaktam api keśavam ||481||
tad asya nāma jīvasya patitasya bhavāmbudhau |
hastāvalamba-dānāya pravīṇo nāparo hareḥ ||482||

jāvāli-samhitāyām—

harer nāma param japyam dhyeyam geyam nirantaram |
kīrtanīyam ca bahudhā nirvṛtīr bahudhecchatā ||483||

atha śrī-bhagavan-nāma-māhātmyam

bṛhan-nāradīye śrī-nāradoktau—

yan-nāma-śravaṇenāpi mahā-pātakino’pi ye |
pāvanatvam prapadyante katham stōṣyāmi khinna-dhīḥ ||484||

itihāsottame—

śrutam saṅkīrtitam vāpi harer āścarya-karmaṇah |
dahaty enāṁsi sarvāṇi prasaṅgāt kim u bhaktitah ||485||

sāṣṭha-skandhe [BhP 6.16.44] citraketūktau –

na hi bhagavann aghaṭitam idam
tvad-darśanān nṛṇām akhila-pāpa-kṣayah |
yan-nāma sakṛc chravaṇāt
pukkaśo’pi vimucyate samsārāt ||486|| iti |

śrīman-nāmnām ca sarveśām māhātmyeṣu sameṣv api |
krṣṇasyaivāvatāreṣu višeṣah ko’pi kasyacit ||487||

atha višeṣataḥ śrī-krṣṇāvatāra-māhātmyam

brahmāṇḍa-purāṇe śrī-krṣṇāṣṭottara-śata-nāma-māhātmye—
sahasra-nāmnām puṇyānām trir-āvṛtyā tu yat phalam |
ekāvṛtyā tu krṣṇasya nāmaikam tat prayacchati ||488||
idam kiriṇī samjapya jayī pāśupatāstra-bhāk |
krṣṇasya prāṇa-bhūtaḥ san krṣṇaiḥ sārathim āptavān ||489||
kim idam bahunā śāṁsan mānuṣānanda-nirbharaḥ |
brahmānandam avāpyānte krṣṇa-sāyujyam āpnuyāt ||490||

vārāhe ca śrī-māthura-māhātmye—

tatra guhyāni nāmāni bhaviṣyanti mama priye |
puṇyāni ca pavitrāṇi samsāra-cchedanāni ca ||491||

tatraiva viśeṣataḥ śrī-kṛṣṇeti nāma-māhātmyam

dvārakā-māhātmye prahlāda-bali-saṁvāde—

atītāḥ puruṣāḥ sapta bhavisāś ca caturdaśa |
naras tārayate sarvān kalau kṛṣṇeti kīrtanāt ||492||
kṛṣṇa kṛṣṇeti kṛṣṇeti svapan jāgrad vrajāṁs tathā |
yo jalpati kalau nityāṁ kṛṣṇa-rūpī bhaved dhi saḥ ||493||

brahma-vaivarte—

hanan brāhmaṇam atyantāṁ kāmato vā surāṁ pibān |
kṛṣṇa kṛṣṇety aho-rātrāṁ saṅkīrtya śucitāṁ iyāt ||494||

viṣṇu-dharme—

kṛṣṇeti maṅgalāṁ nāma yasya vāci pravartate |
bhasmībhavanti rājendra mahā-pātaka-koṭayaḥ ||495||

nārasimhe śrī-bhagavad-uktau—

kṛṣṇa kṛṣṇeti kṛṣṇeti yo mām smarati nityaśah |
jalāṁ bhittvā yathā padmāṁ narakād uddharāmy aham ||496||

gāruḍe pādme ca—

saṁsāra-sarpa-saṁdaśāṁ naṣṭa-ceṣṭaika-bheṣajam |
kṛṣṇeti vaiṣṇavāṁ mantram śrutvā mukto bhaven naraḥ ||497||

prabhāsa-purāṇe—

nāmnām mukhyataram nāma kṛṣṇākhyām me parantapa |
prāyaścittam aśeṣānām pāpānām mocakām param ||498||

pādme—

yatra yatra sthito vāpi kṛṣṇa-kṛṣṇeti kīrtayet |
sarva-pāpa-viśuddhātmā sa gacchet paramām gatim ||499||

viṣṇu-dharmottare śrī-kṛṣṇa-sahasra-nāma-stotre—

ballavī-kānta kiṁ tais tair upāyaiḥ kṛṣṇa-nāma te |
kintu jihvāgragām jāgran nirundhe hi mahā-bhayam ||500||

tatraivānyatra—

satyām bravīmi te śambho gopanīyam idāṁ mama |
mr̥tyu-samjīvanām nāma kṛṣṇākhyām avadhāraya ||501||

bhārata-vibhāge—

kṛṣṇāḥ kṛṣṇāḥ kṛṣṇa ity anta-kāle
jalpan jantur jīvitām yo jahāti |
ādyāḥ śabdaḥ kalpate tasya muktyai
vrīḍā-namrau tiṣṭhato'nyāvṛṇasthau ||502||

anyatrāpi--

nāma cintāmaṇih kṛṣṇaś caitanya-rasa-vigrahaḥ |
pūrṇah śuddho nitya-mukto bhinnatvān nāma-nāminoh ||503||

ataevoktam—

tebhyo namo'stu bhava-vāridhi-jīrṇa-paṅka-
saṁmagna-moksāṇa-vicaksāṇa-pādukebhyaḥ |
kṛṣṇeti varṇa-yugalam śravaṇena yesāṁ
ānandathūrbhavati nartita-roma-vṛṇdah ||504||

kim ca **dvitīya-skandhe** [BhP 2.3.24] –

tad aśma-sāram hṛdayam batedam
yad gṛhyamāṇair hari-nāma-dheyaiḥ |
na vikriyetātha yadā vikāro
netre jalām gātra-ruheṣu harṣah ||505||

itihāsottame ca—

nāmni saṅkīrtite viṣṇor yasya pumso na jāyate |
saroma-pulakam gātram sa bhavet kuliśopamah ||506||

kātyāyana-saṁhitāyām—

nāma-saṅkīrtanāj jātam puṇyam nopacayanti ye |
nānā-vyādhi-samāyuktāḥ śata-janmasu te narāḥ ||507||
sā hānis tan mahac chidraiḥ sa mohaḥ sa ca vibhramah |
yan-muhūrtam kṣaṇam vāpi vāsudevo na cintyate ||508||

pādme vaiśākha-māhātmye yama-brāhmaṇa-saṁvāde—

avamatya ca ye yānti bhagavat-kīrtanām narāḥ |
te yānti narakām ghorām tena pāpena karmaṇā ||509||

śrutayah—

om āsyā jānanto nāma cid viviktan
mahas te viṣṇo sumatim bhajāmahe ||510||

om tat sat om padam devasya namaś
vyantāḥ śravasy avaśrava āpannam ṛktam |
nāmāni cid dadhire yajñiyanti
bhadrāyānte raṇayantaḥ sandṛṣṭau ||511||

om tam u stotāraḥ pūrvam yathāvida
ṛtasya garbham januṣā pipartana |
āsyā jānanto nāma cid viviktan
mahas te viṣṇo sumatim bhajāmahe ||512|| ity ādyā iti |

īdrśe nāma-māhātmye śruti-smṛti-viniścīte |
kalpayanty artha-vādaṁ ye yānti ghorā-yātanām ||513||

atha śrī-bhagavan-nāmārtha-vāda-kalpanā-dūṣaṇam

śrī-kātyāyana-samhitāyām—

artha-vādaṁ harer nāmni sambhāvayati yo naraḥ |
sa pāpiṣṭho manusyāṇāṁ niraye patanti sphuṭam ||514||

brahma-samhitāyām baudhāyanam prati śrī-bhagavad-uktau—
yan-nāma-kīrtana-phalaṁ vividhaṁ niśamyā
na śraddadhāti manute yad utārtha-vādaṁ |
yo mānuṣas tam iha duḥkha-caye kṣipāmi
saṁsāra-ghora-vividhārti-nipīḍitāṅgam ||515||

jaimini-samhitāyām ca—

śruti-smṛti-purāṇeṣu nāma-māhātmya-vāciṣu |
ye’rthavāda iti brūyur na teṣāṁ niraya-kṣayah ||516||
tasmiṁś ca bhagavan-nāmni jagad-ekopakāriṇi |
viśvaika-sevye matimān aparādhān vivarjayet ||517||

yata uktāṁ pādme śrī-nāradāṁ prati sanat-kumāreṇa –
sarvāparādha-kṛd api mucyate hari-samśrayāt ||518||
harer apy aparādhān yaḥ kuryād dvipada-pāṁsavah |
nāmāśrayah kadācit syāt taraty eva sa nāmataḥ ||519||
nāmno’pi sarva-suhṛdo hy aparādhāt pataty adhaḥ ||520||

atha nāmāparādhāḥ

tāṁ prati tenaivoktāḥ --

satāṁ nindā nāmnāḥ paramam aparādhām vitanute
yataḥ khyātiṁ yātāṁ katham u sahate tad-vigarhām |
śivasya śrī-viṣṇor ya iha guṇa-nāmādi-sakalam
dhiyā bhinnam paśyet sa khalu hari-nāmāhita-karaḥ ||521||
guror avajñā śruti-śāstra-nindanām
tathārtha-vādo hari-nāmni kalpanam |
nāmno balād yasya hi pāpa-buddhir
na vidyate tasya yamair hi śuddhiḥ ||522||
dharma-vrata-tyāga-hutādi-sarva-
śubha-kriyā-sāmyam api pramādah |
aśraddadhāne vimukhe’py aśrṇvati
yaś copadeśah śiva-nāmāparādhāḥ ||523||
srute’pi nāma-māhātmye yaḥ prīti-rahito’dhamah |

aham-mamadi-paramo nāmni so'py aparādha-kṛt ||524||
jāte nāmāparādhe'pi pramādena kathañcana |
sadā saṅkīrtayan nāma tad-eka-śaraṇo bhavet ||525||

aparādha-bhañjanam

uktam ca tenaiva tatra –

nāmāparādha-yuktānām nāmāny eva haranty agham |
aviśrānta-prayuktāni tāny evārtha-karāṇi ca ||526||

nāmaikārī yasya vāci smaraṇa-patha-gatāṁ śrotra-mūlāṁ gataṁ vā
śuddham vāśuddha-varṇāṁ vyavahita-rahitāṁ tārayaty eva satyam |
tac ced deha-draviṇa-janatā-lobha-pāṣāṇḍa-madhye
nikṣiptāṁ syān na phala-janakāṁ śīghram evātra vipra ||527||

ataevoktaṁ śrī-nāradena bṛhan-nāradīye –

mahminām api yan-nāmnaḥ pāraṁ gantum anīśvaraḥ |
manavo'pi munidrāś ca kathāṁ kṣuṇṇa-dhīr bhaje ||528|| iti |

itthāṁ śrī-kṛṣṇa-pādābje bhaktih kāryā sadā budhaiḥ |
sā ca tasya prasādena mahā-puṇyāt prajāyate ||529||

atha śrīmad-bhakter durlabhatvam

skānde śrī-parāśaroktau—

na hy apuṇyavatāṁ loke mūḍhānām kuṭilātmanām |
bhaktir bhavati govinde smaraṇāṁ kīrtanām tathā ||530||

tatraiva śrī-brahmoktau—

nimiṣām nimiṣārdham vā martyānām iha nārada |
nādagdhāśeṣa-pāpānām bhaktir bhavati keśave ||531||

yoga-vāśiṣṭhe—

janmāntara-sahasreṣu tapo-jñāna-samādhibhiḥ |
narāṇām kṣīṇa-pāpānām kṛṣṇe bhaktih prajāyate ||532||

ādi-vārāhe—

janmāntara-sahasreṣu samārādhyā vṛṣa-dhvajam |
vaiṣṇavatvāṁ labhed dhīmān sarva-pāpa-kṣaye sati ||533||

bṛhan-nāradīye [1.39.51-52] yajña-dhvaja-nṛpopākhyānānte—
janma-koti-sahasreṣu puṇyām yaiḥ samupārjitam |
tesām bhaktir bhavec chuddhā deva-deve janārdane ||534||
sulabham jāhnāvī-snānam tathaivātithi-pūjanam |

sulabhāḥ sarva-yajñāś ca viṣṇu-bhaktiḥ sudurlabhaḥ ||535||

itiḥāsa-samuccaye śiloñcha-vṛtti-vākye—
gaṅgāyāṁ maraṇāṁ caiva dṛḍhā bhaktiś ca keśave |
brahma-vidyā-prabodhaś ca nālpasya tapasaḥ phalam ||536||

agastya-saṁhitāyām—
vratopavāsa-niyamair janma-kotyāpy aniṣṭhiteḥ |
yajñaiś ca vividhaiḥ samyag bhaktir bhavati keśave ||537||

viṣṇu-dharmottare—
divasāṁ divasārdham vā muhūrtāṁ caikam eva vā |
nāśāc cāśeṣa-pāpasya bhaktir bhavati keśave ||538||
aneka-janma-sāhasrair nānā-yony-antareṣu ca |
jantoh kaluṣa-hīnasya bhaktir bhavati keśave ||539||

daśama-skandhe gopīḥ prati uddhavoktau [BhP 10.47.24]—
dāna-vrāta-tapo-homa- japa-svādhyāya-samyamaiḥ |
śreyobhir vividhaiś cānyaiḥ kṛṣne bhaktir hi sādhyate ||540||

śrī-bhagavad-gītāsu [7.28]—
yeśāṁ tv anta-gatāṁ pāpāṁ janānāṁ punya-karmanāṁ |
te dvandva-moha-nirmuktā bhajante māṁ dṛḍhavrataḥ ||541||

pañcama-skandhe parīkṣitāṁ prati śrī-bādarāyaninā [BhP 5.6.18]—
rājan patir gurur alāṁ bhavatāṁ yadūnāṁ
daivāṁ priyah kula-patiḥ kva ca kiñkaro vaḥ |
astv evam aṅga bhagavān bhajatāṁ mukundo
muktiṁ dadāti karhicit sma na bhakti-yogam ||542||

ṣaṣṭha-skandhe vṛtropākhyānānte [BhP 6.14.2]--
devānāṁ śuddha-sattvānāṁ ṣeṇāṁ cāmalātmanāṁ |
bhaktir mukunda-caraṇe na prāyeṇopajāyate ||545||

śrīmad-bhaktyai namaḥ tasyai yasyā māthāmtya-mandaram |
yat-prabhāveṇa lolo'yaṁ kīṭo'py uddhartum icchati ||546||

atha śrī-bhagavad-bhakti-māhātmyam

tatrādau bhaktimataḥ kathañcid āpatite'pi pāpe prāyaścittāntara-nirasanatvam |

pādme vaiśākha-māhātmye nāradāmbariṣa-saṁvāde [PadmaP 5.85.31]—
yathāgnih su-samṛddhārciḥ karoty edhāṁsi bhasmasāt |
pāpāni bhagavad-bhaktis tathā dahati tat-kṣaṇāt ||547||

saṣṭhe ajāmilopākhyānārambhe [BhP 6.1.15]—
kecit kevalayā bhaktyā vāsudeva-parāyaṇāḥ |
agham dhunvanti kārṣṇyena nīhāram iva bhāskarāḥ ||548||

ekādaśe ca śrī-bhagavad-uddhava-saṁvāde [BhP 11.14.19]—
yathāgnih su-samṛddhārcih karoty edhāṁsi bhasmasāt |
tathā mad-viṣayā bhaktir uddhvaināṁsi kṛtsnaśah ||549||

ataevoktaṁ tatraiva śrī-karabhājanena [BhP 11.5.42] –
sva-pāda-mūlam bhajataḥ priyasya
tyaktānya-bhāvasya hariḥ pareśah |
vikarma yac cotpatitaṁ kathañcid
dhunoti sarvam hṛdi sanniviṣṭah ||550||

dvārakā-māhātmye candra-śarmāṇam prati śrī-bhagavatā—
mad-bhaktim vahatāṁ pumsām iha loke pare'pi vā |
nāśubham vidyate kiñcit kula-kotim nayed ditam ||551||

viṣaya-bhoge'pi tad-doṣa-nirākaratvam

ekādaśa-skandhe tatraiva [BhP 11.14.28]—
bādhyamāno'pi mad-bhakto viṣayair ajitendriyah |
prāyah pragalbhayā bhaktyā viṣayair nābhībhūyate ||552||

karmādhikāra-nirasanatvam

tatraiva [BhP 11.20.9]—
tāvat karmāṇi kurvīta na nirvidyeta yāvatā |
mat-kathā-śravaṇādau vā śraddhā yāvan na jāyate ||553||

ataevoktaṁ **prathama-skandhe** [BhP 1.5.17]—
tyaktvā sva-dharmaṁ caraṇāmbujāṁ harer
bhajann apakvo'tha patet tato yadi |
yatra kva vābhadrām abhūd amuṣya kim
ko vārtha āpto'bhajatāṁ sva-dharmataḥ ||554||

ekānti-lakṣaṇe yac ca likhitāṁ śaraṇāgatau |
lekhyaṁ ca tat-tad-vacanair etat sudṛḍhatāṁ iyāt ||555||

manah-prasādakatvam

prathama-skandhe [BhP 1.2.6]—

sa vai pūṁśāṁ paro dharmo yato bhaktir adhokṣaje |
ahaituky apratihatā yayātmā suprasīdati ||556||

ataevoktam ekaḍaše [BhP 11.14.22]—

dharmaḥ satya-dayopeto vidyā vā tapasānvitā |
mad-bhaktyāpetam ātmānam na samyak prapunāti hi ||557||

tatraiva [BhP 11.14.21]—

bhaktih punāti man-niṣṭhā śvapākān api sambhavāt ||558||

sāṣṭhe [BhP 6.3.22]—

etāvān eva loke'smin pūṁśāṁ dharmaḥ paraḥ smṛtaḥ |
bhakti-yoga bhagavati tan-nāma-grahaṇādibhiḥ ||559||

ataevoktaṁ pādme—

kim tasya bahubhiḥ mantraiḥ śāstraiḥ kim bahu-vistaraiḥ |
vājapeya-sahasraiḥ kim bhaktir yasya janārdane ||560||

sarva-guṇādi-sevyatā-kārityvam

pañcama-skandhe prahlādoktau [BhP 5.18.12]—

yasyāsti bhaktir bhagavaty akiñcanā
sarvair guṇais tatra samāsate surāḥ |
harāv abhaktasya kuto mahad-guṇā
manorathenāsati dhāvato bahiḥ ||561||

caturthe śrī-dhruvam prati manūtkau [BhP 4.11.30]—

tvaṁ pratyag-ātmani tadā bhagavaty ananta
ānanda-mātra upapanna-samasta-śaktau |
bhaktim vidhāya paramāṁ śanakair avidyā-
granthim vibhetsyasi mamāham iti prarūḍham ||562||

śrī-pṛthum prati śrī-sanakādibhiḥ [BhP 4.22.39]—

yat-pāda-paṅkaja-palāśa-vilāsa-bhaktyā
karmāśayāṁ grathitam udgrathayanti santah |
tadvan na rikta-matayo yatayo'pi ruddha-
sroto-gaṇāś tam arañam bhaja vāsudevam ||563||

sarva-mārgādhikatvam

tr̥tīye śrī-kāpileye [BhP 3.25.19]—

na yujyamānayā bhaktyā bhagavaty akhilātmāni |
sadṛśo'sti śivāḥ panthā yoginām brahma-siddhaye ||564||

sāṣṭhe ca [BhP 6.1.17]—

sadhrīcīno hy ayam loke panthāḥ kṣemō'kuto-bhayaḥ |
suśīlāḥ sādhavo yatra nārāyaṇa-parāyaṇāḥ ||565||

ataevoktaṁ **dvitīye** śrī-bādarāyaṇinā [BhP 2.2.33-34]—

na hy ato'nyah śivāḥ panthā viśataḥ saṁsṭāv iha |
vāsudeve bhagavati bhakti-yogo yato bhavet ||566||
bhagavān brahma kārtsnyena trir anvīkṣya maniṣayā |
tad adhyavasyat kūṭa-stho ratir ātmān ato bhavet ||567||

bṛhan-nāradīye śrī-nāradoktaṁ (1.4.4, 30) —

yathā samasta-lokānām jīvanaṁ salilāṁ smṛtam |
tathā samasta-siddhīnām jīvanaṁ bhaktir iṣyate ||568||
jīvanti jantavaḥ sarve yathā mātaramāśritāḥ |
tathā bhaktiṁ samāśritya sarve jīvanti dhārmikāḥ ||569||

dhvajāropāṇa-māhātmye śrī-viṣṇu-dūtoktau —

mahā-pātaka-yukto vā yukto vā sarva-pātakaiḥ |
īpsitāṁ bhagavad-bhaktyā labhate paramāṁ gatim ||570||

pādme vaiśākha-māhātmye yama-brāhmaṇa-saṁvāde —

apatyāṁ draviṇāṁ dārā hārā harmyāṁ hayā gajāḥ |
sukhāni svarga-mokṣau ca na dūre hari-bhaktitāḥ ||571||

prathama-skandhe [BhP 1.2.7] —

vāsudeve bhagavati bhakti-yogaḥ prayojitaḥ |
janayaty āśu vairāgyam jñānaṁ ca yad ahaitukam ||572||

ekādaśe ca [BhP 11.20.32-33] —

yat karmabhir yat tapasā jñāna-vairāgyataś ca yat |
yogena dāma-dharmeṇa śreyobhir itarair api ||573||
sarvāṁ mad-bhakti-yogena mad-bhakto labhate'ñjasā |
svargāpavargāṁ mad-dhāma kathañcid yadi vāñchati ||574||

ataevoktaṁ **dvitīye** [BhP 2.3.10] —

akāmaḥ sarva-kāmo vā mokṣa-kāma udāra-dhīḥ |
tīvraṇa bhakti-yogena yajeta puruṣām param ||575||

moksādhikatvam

trītye kāpileye [BhP 3.25.32]—

animittā bhāgavatī bhaktih siddher garīyasi |
jarayaty āśu yā koṣam nigṛṇam analo yathā ||576||

pañcame śrī-ṛṣabhadeva-caritānte [BhP 5.6.17]—

yasyām eva kavaya ātmānam avirataṁ vividha-vṛjina-saṁsāra-
paritāpopatapyamānam anusavanam snāpayantas tayaiva parayā nirvṛtyā hy
apavargam ātyantikam parama-puruṣārtham api svayam āśāditaṁ no
evādriyante bhagavadīyatvenaiva parisamāpta-sarvārthāḥ ||577||

dvādaśe ca śrī-mārkaṇḍeyam uddiśya śrī-sivoktau [BhP 12.10.6]—

naivecchaty āśiṣah kvāpi brahmaśir moksam apy uta |
bhaktim parām bhagavati labdhavān puruṣe'vyaye ||578||

ataevoktaṁ **pañcame** śrī-bhagavantam uddiśya bādarāyaṇinā [BhP 5.14.43]—

yo dustyajān ksiti-suta-svajanārtha-dārān
prārthyām śriyām sura-varaiḥ sadayāvalokām |
naicchan nṛpas tad-ucitām mahatām madhudviṭ-
sevānurakta-manasām abhavo'pi phalguḥ ||579||

ekādaśe ca bhagavatā [BhP 11.14.14]---

na pārameṣṭhyām na mahendra-dhiṣṇyām
na sārvabhaumām na rasādhipatyām |
na yoga-siddhīr apunar-bhavaṁ vā
mayy arpitātmecchati mad vinānyat ||580||

ataevoktaṁ ṣaṣṭhe śrī-rudreṇa [BhP 6.17.32]----

vāsudeve bhagavati bhaktim udvahatām nṛṇām |
jñāna-vairāgya-viryāṇām neha kaścid vyapāśrayaḥ ||581||

viṣṇu-purāṇe ca śrī-prahlādena [ViP 1.20.27]

dharmārtha-kāmaiḥ kim tasya muktis tasya kare sthitā |
samasta-jagatām mūle yasya bhaktih sthitā tvayi ||582||

ataevoktaṁ **nārasimhe**—

patreṣu puṣpeṣu phaleṣu toyesv
akrīta-labhyeṣu sadaiva satsu |
bhaktyā sulabhye puruṣe purāṇe
muktau kim arthaṁ kriyate prayatnah ||583||

ataevoktaṁ **prathama-skandhe** [BhP 1.7.10]—

ātmārāmāś ca munayo nirgranthā apy urukrame |
kurvanyt ahaitukīm bhaktim itthambhūta-guṇo hariḥ ||584||

śrī-vaikuṇṭha-loka-prāpakaṭvam

vāmane—

yeśāṁ cakra-gadā-pāṇau bhaktir avyabhicārinī |
te yānti niyatāṁ sthānam yatra yogeśvaro hariḥ ||585||

skānde—

munir jāpyaparo nityāṁ dṛḍha-bhaktir jitendriyah |
sva-gṛhe'pi vasan yāti tad viṣṇoh paramāṁ padam ||586||

trīya-skandhe śrī-vaikuṇṭha-varṇane [BhP 3.15.25]—

yac ca vrajanty animiṣāṁ ṛṣabhānūrvṛtyā
dūre yamā hy upari naḥ sprhaṇīya-sīlāḥ |
bhartur mithāḥ suyaśasah kathanānurāga-
vaiklavya-bāspa-kalayā pulakī-kṛtāṅgāḥ ||587||

daśame ca śrī-brahma-stutau [BhP 10.14.5]--

pureha bhūman bahavo'pi yoginas
tvad-arpitehā nija-karma-labdhayā |
vibudhya bhaktyaiva kathopanītayā
prapedire'ñjo'cyuta te gatīm parām ||588||

bṛhan-nāradīye bhagavat-toṣa-praśnottare [1.1.50]—

sarva-deva-mayo viṣṇuh śaraṇārti-pranāśanah |
sva-bhakta-vatsalo devo bhaktyā tuṣyati nānyathā ||589||

saptama-skandhe śrī-prahlādasya bālopadeśe [BhP 7.7.51-52]—

nālāṁ dvijatvāṁ devatvāṁ ṛṣitvāṁ vāsurātmajāḥ |
priṇānāya mukundasya na vṛttam na bahu-jñatā ||590||
na dānam na tapo nejyā na śaucam na vratāni ca |
priyate'malayā bhaktyā harir anyad viḍambanam ||591||

śrī-nṛsiṁha-stutau ca [BhP 7.9.9]—

manyē dhanābhijana-rūpa-tapaḥ-śrutaujas-
tejaḥ-prabhāva-bala-pauruṣa-buddhi-yogāḥ |
nārādhānāya hi bhavanti parasya puriṣo
bhaktyā tutoṣa bhagavān gaja-yūthapāya ||592||

anyatrāpi [Padyāvalī 8]—

vyādhasyācaraṇāṁ dhruvasya ca vayo vidyā gajendrasya kā
kubjāyāḥ kim u nāma rūpam adhikām kim tat sudāmno dhanam |
varṇśaḥ ko vidurasya yādavapater ugrasya kim paurusāṁ
bhaktyā tuṣyati kevalāṁ na ca guṇair bhakti-priyo mādhavāḥ ||593||

ataevoktaṁ śrī-bhagavatā [Gītā 9.26]—

patram puṣpam phalam toyam yo me bhaktyā prayacchati |
tad ahaṁ bhaktyupahṛtam aśnāmi prayatātmanah ||594||

prathama-skandhe* śrī-hanumatoktam—

na janma nūnam mahato na saubhagaṁ
na vāṁ na buddhir nākṛtis toṣa-hetuḥ |
tair yad visṛṣṭān api no vanaukasaś
cakāra sakhe bata lakṣmaṇāgraḥ ||595||

śrī-bhagavat-saṅgamakatvam

śrī-bhagavad-gītāsu [11.15]—

bhaktyā tv ananyayā śakya aham evaṁvidho’rjuna |
jñātum draṣṭum ca tattvena praveṣṭum ca paraṁtapa ||596||

ekādaśa-skandhe ca śrī-bhagavad-uddhava-saṁvāde [BhP 11.14.25]—

yathāgninā hema-malam jahāti
dhmātām punaḥ svām bhajate ca rūpam |
ātmā ca karmānuśayām vidhūya
mad-bhakti-yogena bhajaty atho mām ||597||

kim ca [BhP 11.18.45]—

bhaktyoddhvānapāyinyā sarva-loka-maheśvaram |
sarvotpatty-apyayaṁ brahma kāraṇam mopayāti saḥ ||598||

śrī-bhagavad-vaśīkāratvam

pādme kārttika-māhātmye śrī-nārada-śaunaka-saṁvāde—

bhuktim muktim harir dadyāt arcito’nyatra sevinām |
bhaktim ca dadāty eṣa yato vaśya-karī hareḥ ||599||

tatraiva vaiśākha-māhātmye (5.85.39) śrī-nāradāmbarīṣa-saṁvāde—

māyājāniramāyo’sau bhaktyā rājan na māyayā |
sādhyate sādhu-puruṣaiḥ svayam jānāti tad bhavān ||600||

ekādaśa-skandhe ca tatraiva [BhP 11.14.20-21]—

na sādhyati mām yogo na sāṅkhyam dharma uddhava |
na svādhyāyas tapas tyāgo yathā bhaktir mamorjitā ||601||
dharmaḥ satya-dayopeto vidyā vā tapasānvitā |
mad-bhaktyāpetam ātmānam na samyak prapunāti hi ||602||

svataḥ parama-puruṣārthatā

trītya-skandhe śrī-kāpileye [BhP 3.29.13]—

sālokya-sārṣṭi-sāmīpya- sārūpyaikatvam apy uta |
dīyamānam na gṛhṇanti vinā mat-sevanam janāḥ ||603||

navama-skandhe cāmbarīśopākhyāne śrī-bhagavad-uktau [BhP 9.4.67]—

mat-sevayā pratītam te sālokyādi-catuṣṭayam |
necchanti sevayā pūrṇāḥ kuto’nyat kāla-viplutam ||604|| iti |

māhātmyam yac ca bhagavad-bhaktānām likhitām purā |
tad-bhakter api vijñeyām teṣām bhaktyaiva tattvataḥ ||605||
tathā pūjā tad-aṅgānām śrīman-nāmno’parasya ca |
draṣṭavyam iha māhātmyam teṣām bhakty-aṅgatā yataḥ ||606||

atha śrīmad-bhagavad-bhakti-nityatā

yāvaj jano bhajati no bhuvi viṣṇu-bhakti-
vārtā-sudhā-rasa-višeṣa-rasaika-sāram |
tāvaj jarā-maraṇa-janma-śatābhīghāta-
duḥkhāni tāni labhate bahu-dehajāni ||607||

daśame brahma-stutau [BhP 10.14.4]—

śreyah-sṛtiṁ bhaktim udasya te vibho
kliṣyanti ye kevela-bodha-labdhaye |
teṣām asau kleśala eva śisyate
nānyad yathā sthūla-tuṣāvaghātinām ||608||

ekādaśe [BhP 11.5.2-3]—

mukha-bāhūru-pādebhyah puruṣasyāśramaīḥ saha |
catvāro jajñire varṇā guṇair viprādayaḥ prthak ||609||
ya evam puruṣam sākṣād ātma-prabhavam īśvaram |
na bhajanty avajānanti sthānād bhraṣṭāḥ patanty adhāḥ ||610||

ataevoktaṁ śrī-bhagavatā [Gītā 7.15] –

na mām duṣkṛtino mūḍhāḥ prapadyante narādhamāḥ |
māyayāpahṛta-jñānā āsurām bhāvam āśritāḥ ||611||

nityatvam yad yad aṅgānām bhakter vilikhitām purā |
tena tenaiva nityatvam asyām samsādhitām param ||612||
lakṣaṇāni ca tad-bhakteḥ śrīmad-bhāgavatādiṣu |
khyātāni śravaṇādīni likhyante’thāpi kānicit ||613||

atha śrīmad-bhakti-lakṣaṇāni
tatra sāmānya-lakṣaṇam

tṛtiya-skandhe śrī-kāpileye [BhP 3.25.32] –
devānāṁ guṇa-liṅgānām ānuśravika-karmaṇām |
sattva evaika-manaso vṛttih svābhāvikī tu yā |
animittā bhāgavatī bhaktih siddher garīyasi ||614||

atha viśeṣa-sādhana-bhakti-lakṣaṇāni

gautamiya-tanre –
devatāyāṁ ca mantre ca tathā mantra-prade gurau |
bhaktir aṣṭa-vidhā yasya tasya krṣṇah prasīdati ||615||
tad-bhakta-jana-vātsalyāṁ pūjāyāṁ cānumodanam |
sumānā arcayen nityāṁ tad-arthe dambha-varjanam ||616||
tat-kathā-śravaṇe rāgas tad-arthe cāṅga-vikriyā |
tad-anusmarāṇāṁ nityāṁ yas tan-nāmopajīvati ||617||
bhaktir aṣṭa-vidhā hy eṣā yasmin mlecche’pi vartate |
sa muniḥ satya-vādī ca kīrtimān sa bhaven naraḥ ||618||
bhaktir aṣṭa-vidhā hy esā yasmin mlecche’pi vartate |
sa muniḥ satyavādī ca kīrtimān sa bhaven naraḥ ||619||

saptama-skandhe prahlādoktau [BhP 7.5.23-24] –
śravaṇāṁ kīrtanāṁ viṣṇoh smaraṇāṁ pāda-sevanam |
arcanaṁ vandanāṁ dāsyāṁ sakhyam ātma-nivedanam ||620||
iti puruṣārpitā viṣṇau bhaktiś cen nava-lakṣaṇā |
kriyeta bhagavaty addhā tan manye’dhītam uttamam ||621||

tatraiva śrī-nārada-yudhiṣṭhira-saṁvāde [BhP 7.11.11] –
śravaṇāṁ kīrtanāṁ cāsyā smaraṇāṁ mahatāṁ gateḥ |
sevejyāvanatir dāsyāṁ sakhyam ātma-samarpaṇam ||622||

pādme kārttika-māhātmye śrī-yama-dhūmra-ketu-saṁvāde –
śravaṇāṁ kīrtanāṁ pūjā sarva-karmārpaṇāṁ smṛtiḥ |
paricaryā namaskāraḥ prema svātmārpaṇāṁ harau ||622||

tatraivottara-khaṇḍe śrī-śiva-pārvatī-saṁvāde [PadmaP 6.224.23-27]
ādyāṁ tu vaiṣṇavāṁ proktāṁ śaṅkha-cakrāṅkanāṁ hareḥ |
dhāraṇāṁ cordhvarpuṇḍrāṅāntanmantrāṅāṁ parigrahaḥ ||623||
arcanaṁ ca japo dhyānam tan-nāma-smaraṇāṁ tathā |
kīrtanāṁ śravaṇāṁ caiva vandanāṁ pāda-sevanam ||624||
tat-pādodaka-sevā ca tan-nivedita-bhojanam |

tadīyānām ca sevām ca dvādaśī-vrata-niṣṭhitam ||625||
tulasī-ropaṇam viṣṇor deva-devasya sārṅgiṇah |
bhaktih ṣoḍaśadhā proktā bhava-bandha-vimuktaye ||626|| iti |

kim ca –

darśanām bhagavan-mūrteḥ sparśanām kṣetra-sevanam |
āghrāṇām dhūpa-śeṣāder nirmālyasya ca dhāranām ||627||
nr̥tyām bhagavad-agre ca tathā vīṇādi-vādanam |
kr̥ṣṇa-lilādy-abhinayah śrī-bhāgavata-sevanam ||628||
padmākṣa-mālā-vidhṛti ekādaśyādi-jāgarah |
prāśāda-racanādy-anyaj jñeyam śāstrānusārataḥ ||629||
likhitā bhagavad-dharmā bhaktānām lakṣaṇāni ca |
tāni jñeyāni sarvāṇi bhakter vai lakṣaṇām na hi ||630||
teṣu jñeyāni gauṇāni mukhyāni ca vivekibhiḥ |
bahirāṅgāntaraṅgāni prema-siddhau ca tāni yat ||631||
bhedās tu vividhā bhakter bhakta-bhāvādi-bhedataḥ |
muktā-phalādi-granthebhyo jñeyās tal likhanair alam ||632||
prema-bhaktau ca siddhāyām sarve'rthāḥ sevakāḥ svayam |
bhagavāṁś cātivaśyah syāl likhyate'syāḥ sulakṣaṇam ||633||

atha prema-bhakti-lakṣaṇam

nārada-pañcarātre—

ananya-mamatā viṣṇau matā prema-samplutā |
bhaktir ity ucyate bhiṣma-prahlādoddhava-nāradaiḥ ||634|| iti |

atha śrīmad-bhakter durlabhatvam

prema-bhakteś ca māhātmyām bhakter māhātmyataḥ param |
siddham eva yato bhakteḥ phalam premaiva niścitam ||635||
cihnāni prema-sampatter bāhyāny abhyantarāṇi ca |
kiyanty ullikhatā tasyā mahimaiva vilikhyate ||636||

saptama-skandhe śrī-prahlādasya prahlādasya bālānuśāsane [BhP 7.7.34-36]—

niśamya karmāṇi guṇān atulyān
vīryāṇi līlā-tanubhiḥ kṛtāni |
yadātiharṣotpulakāśru-gadgadām
protkanṭha udgāyati rauti nr̥tyati ||637||

yadā graha-grasta iva kvacid dhasaty
ākrandate dhyāyati vandate janam |
muhuḥ śvasan vakti hare jagat-pate
nārāyaṇeyātma-matir gata-trapah ||638||

tadā pumān mukta-samasta-bandhanas
tad-bhāva-bhāvānukṛtāśayākṛtiḥ |
nirdagdha-bījānuśayo mahīyasā
bhakti-prayogeṇa samety adhokṣajam ||639||

ekādaśe ca śrī-kavi-yogeśvarottare [BhP 11.2.39-40]—
śṛṅvan subhadrāṇi rathāṅga-pāṇer
janmāni karmāṇi ca yāni loke |
gītāni nāmāni tad-arthakāni
gāyan vilajjo vicared asaṅgah ||640||

evaṁ-vrataḥ sva-priya-nāma-kīrtyā
jātānurāgo druta-citta uccaiḥ |
hasaty atho roditi rauti gāyatry
unmāda-van nṛtyati loka-bāhyah ||641||

tatraiva śrī-prabuddha-yogeśvarottare [BhP 11.3.31-32]—
smarantaḥ smārayantaś ca mitho'ghaughā-haram harim |
bhaktyā sañjātayā bhaktyā bibhraty utpulakāṁ tanum ||642||

kvacid rudanty acyuta-cintayā kvacid
dhasanti nandanti vadanty alaukikāḥ |
nṛtyanti gāyanty anuśīlayanty ajām
bhavanti tūṣṇīṁ param etya nirvṛtāḥ ||643||

śrī-bhagavad-uddhava-saṁvāde ca [BhP 11.14.23-24]—
katham vinā roma-harṣāṇi dravatā cetasā vinā
vinānandāśru-kalayā śudhyed bhaktyā vināśayah ||644||

vāg gadgadā dravate yasya cittam
rudaty abhikṣṇāṁ hasati kvacic ca |
vilajja udgāyati nṛtyate ca
mad-bhakti-yukto bhuvanāṁ punāti ||645||

yathokta-bhakty-aśaktau tu bhagavac-caraṇāmbujam |
śaraṇāgata-bhāvena kṛtsna-bhīti-ghnam āśrayet ||646||

atha śaraṇāpattiḥ

śrīmad-bhagavad-gītāsu [18.66]
sarva-dharmāṇ parityajya māṁ ekaṁ śaraṇāṁ vraja |
ahaṁ tvā sarvapāpebhyo mokṣayisyāmi mā śucaḥ ||647||

ekādaśa-skandhe ca śrī-bhagavad-uddhava-saṁvāde [BhP 11.12.14-15]—
tasmāt tvam uddhvotsrjya codanām praticodeṇām |
pravṛttim ca nivṛttim ca śrotavyam śrutam eva ca ||648||
mām ekam eva śaraṇam ātmānām sarva-dehinām |
yāhi sarvātma-bhāvena mayā syā hy akuto-bhayaḥ ||649||

tan-nityatā ca

brahma-vaivarte---

prāpyāpi durlabhataram mānuṣyam vibudhepsitam |
yair āśrito na govindas tair ātmā vañcitaś ciram ||650||
aśīti-caturaś caiva laksāṁs tān jīva-jātiṣu |
bhramadbhiḥ puruṣaiḥ prāpya mānuṣyam janma-paryayāt ||651||
tad apy aphalatām jātam teṣām ātmābhimaninām |
varākānām anāśritya govinda-carana-dvayam ||652||

atha śaraṇāpatti-māhātmyam

uktam ca **rāmāyaṇe** śrī-raghunāthena vibhīṣaṇa-gamana-prasaṅge—
sakṛd eva prapanno yas tavāsmīti ca yācate |
abhayaṁ sarvadā tasmai dadāmy etad vrataṁ hareḥ ||653||

nārasimhe vaikuṇṭha-nāthena—

tvāṁ prapanno'smi śaraṇam deva-devam janārdanam |
iti yaḥ śaraṇam prāptas tam kleśād uddharāmy aham ||654||

nāmāparādha-prasaṅge **pādme** śrī-nāradam prati śrī-sanat-kumārena—
sarvācāra-vivarjitāḥ śaṭha-dhiyo vrātyā jagad-vañcakā
dambhāḥāṅkṛti-pāna-paiśuna-parāḥ pāpāntyajā niṣṭhurā |
ye cānye dhana-dāra-putra-niratāḥ sarvādhamāś te'pi hi
śrī-govinda-padāravinda-śaraṇā muktā bhavanti dvija ||655||

brahma-vaivarte—

na hi nārāyaṇam nāma narāḥ samśritya śaunaka |
prāpnuvanty aśubhaa satyam idam uktam punaḥ punaḥ ||656||

bṛhan-nāradīye kali-prasaṅge—

paramārtham aśeṣasya jagatām ādi-kāraṇam |
śaraṇyam śaraṇam yāto govindāḥ nāvasīdati ||657||

sānti-parvaṇi [MBh 12.111.26-27] rāja-dharme bhīṣma-yudhiṣṭhira-saṁvāde—
sthitaḥ priyahite jiṣṇoḥ sa eva puruṣarṣabha |
rājāṁs tava ca durdharmo vaikuṇṭhaḥ puruṣottamah ||658||

ya enāṁ saṁśrayantīha bhaktyā nārāyaṇāṁ harim |
te tarantīha durgāṇi na me’trāsti vicāraṇā ||659||

tr̄tiya-skandhe vidura-maitreya-saṁvāde [BhP 3.22.37]—
śārīrā mānasā divyā vaiyāse ye ca mānuṣāḥ |
bhautikāś ca katham kleśā bādhante hari-saṁśrayam ||660||

vāmane śrī-prahlāda-bali-saṁvāde—
ye saṁśritā harim anantam anādi-madhyam
nārāyaṇāṁ sura-gurum śubhadām vareṇyam |
śuddham khagendra-gamanāṁ kamalālayeśāṁ
te dharma-rāja-karaṇāṁ na viśanti dhīrāḥ ||661||

ye śaṅkha-cakrābja-karam sa-śārṅgiṇāṁ
khagendra-ketuṁ varadaṁ śriyah patim |
samāśrayante bhava-bhīti-nāśāṁ
teṣāṁ bhayaṁ nāsti vimukti-bhājām ||662||

bṛhan-nāradīye prāyaścitta-prakaraṇānte—
saṁsāre’smin mahā-ghore moha-nidrā-samākule |
ye harim śaraṇāṁ yānti te kṛtārthā na saṁśayah ||663||

brahma-purāṇe—
karmaṇā manasā vācā ye’cyutāṁ śaraṇāṁ gatāḥ |
na samartha yamas teṣāṁ te mukti-phala-bhāgīnah ||664||

daśama-skandhe [BhP 10.14.58]—
saṁśritā ye pada-pallava-plavām
mahat-padam puṇya-yaśo murāreh |
bhavāmbudhir vatsa-padam param padam
padam padam yad vipadām na teṣām ||665||

prathame [BhP 1.1.15]—
yat-pāda-saṁśrayāḥ sūta munayah praśamāyanāḥ |
sadyāḥ punanty upasprīṣṭāḥ svardhuny-āpo’nusevayā ||666||

dvitiye śrī-śukoktau [BhP 2.4.18]—
kirāta-hūṇāndhra-pulinda-pulkaśā
ābhīra-śumbhā yavanāḥ khasādayah |
ye’nye ca pāpā yad-apāśrayāśrayāḥ
śudhyanti tasmai prabhaviṣṇave namaḥ ||667||

tr̄tiye maitreyoktau [BhP 3.23.42]—
kim durāpādanām teṣām pumāsām uddāma-cetasām |
yair āśritas tīrtha-padaś caraṇo vyasanātyayah ||668||

daśame nāgapatnī-stutau [BhP 10.16.37]—
na nāka-pṛṣṭham na ca pārameṣṭhyam
na sārva-bhaumam na rasādhipatyam |
na yoga-siddhīr apunar-bhavam vā
samañjasa tvā virahayya kāṅkṣe ||669||

ekādaśe ca śrī-karabhājana-yogeśvarottare [BhP 11.5.41]—
devarṣi-bhūtāpta-nṛṇām pitṛṇām
nāyam kiṅkaro nāyam ḥnī ca rājan |
sarvātmanā yaḥ śaraṇam śaraṇyam
gato mukundam parihṛtya kartam ||670||

ataevoktaṁ śrī-bhagavantam prati uddhavena [BhP 11.19.9]—
tāpa-trayeṇābhīhatasya ghore
santapyamānasya bhavādhvanīśa |
paśyāmi nānyac charaṇam tavāṅghri-
dvandvātapatrād amṛtābhivarṣat ||671||

ittham ca bodhyam vidvadbhiḥ śaraṇāpatti-lakṣaṇam |
vācā hr̄dā ca tanvāpi kṛṣṇaikāśrayaṇam hi yat ||672||

atha śaraṇāpatti-lakṣaṇam

skandhe—

govindam paramānandaṁ mukundam madhusūdanam |
tyaktvānyam vai na jānāmi na bhajāmi smarāmi na ||673||
na namāmi na ca staumi na paśyāmi sva-cakṣuṣā |
na spṛhāmi na gāyāmi na vā yāmi hariṁ vinā ||674|| iti |

kecid āhuś ca śaraṇāgatatvam ṣaṭ-prakārakam |
prāyah sakhy-a-prakāre tat paryavasyed vicārataḥ ||675||

tac coktaṁ **vaiṣṇava-tantra**—

ānukūlyasya saṅkalpah prātikūlya-vivarjanam |
rakṣisyatīti viśvāso goptṛtve varāṇam tathā |
ātma-nikṣepa-kārpanye ṣaḍ-vidhā śaraṇāgatiḥ ||676|| iti |

tavāsmīti vadān vācā tathaiva manasā vidān |
tat-sthānam āśritas tanvā modate śaraṇāgataḥ ||677||

ataevoktaṁ **daśame** śrī-bhagavantam prati akrūreṇa [BhP 10.48.26]—
kah pañditas tvad aparam śaraṇam samīyād
bhakta-priyād ṛta-girah suhṛdaḥ kṛta-jñāt |

sarvān dadāti suhṛdo bhajato'bhibhikāmān
ātmanam apy upacayāpacayau na yasya ||678||

trtiye śrī-uddhavena [BhP 3.2.23]—
aho bakī yaṁ stana-kāla-kūṭam
jighāṁsayāpāyayad apy asādhvī |
lebhe gatim dhātry-ucitām tato'nyam
kam vā dayālum śaraṇam vrajema ||679|| iti |

athācārā bahu-vidhāḥ śiṣṭācārānusārataḥ |
śrī-vaiṣṇavānām kartavyā likhyante'tra samāsataḥ ||680||

athācārāḥ

śrī-viṣṇu-purāṇe aurva-sagara-saṁvāde gṛhasthācāra-kathanārambhe [ViP 3.12.1-20]—

deva-go-brāhmaṇān siddhān vṛddhācāryāṁs tathārcayet |
dvikālāṁ ca namet sandhyāṁ agnīn upacaret tathā ||681||
sadānupahate vastre praśastām ca tathauṣadhiḥ |
gāruḍāni ca ratnāni vibhṛyāt prayato naraḥ ||682||
prasnidhāmala-keśāś ca sugandhaś cāru-veśa-dhṛk |
kimcit parasvam na haret nālpam apy apriyam vadet ||683||
priyam ca nānṛtam brūyān nānya-doṣān udīrayet
nānya-striyām tathā vairatī rocyet puruṣarṣabha ||684||
na duṣṭām yānam ārohet kula-cchāyām na saṁśrayet ||685||
vidviṣṭa-patitonmatta-bahu-vairādi-kīṭakaiḥ |
bandhakī bandhakī-bhartuḥ kṣudrānṛta-kathaiḥ saha ||686||
tathātivyaya-śīlaiś ca parivāda-rataiḥ śāthaiḥ |
budho maitrīm na kurvīta naikaḥ panthānam āśrayet ||687||
nāvagāhej jalaughasya vegam agre nareśvara |
pradīptām veśma na viṣen nārohec chikharam taroḥ ||688||
na kuryād danta-saṅgharṣam kuṣṇīyāc ca na nāsikām |
nāsaṁvṛta-mukho jṛmbhec chvāsakāsau visarjayet ||689||
noccair haset sa-śabdām ca na muñcet pavanām budhaḥ |
nakhān na khādayec chindīyān na trṇām na mahīm likhet ||690||
na śmaśru bhakṣayel loṣṭām na mūdnīyād vicakṣaṇaḥ ||691||
jyotiṁśy amedhya-śastāni nābhivīkṣeta ca prabho ||692||
na huṇkuryāc chavaṁ gandham śava-gandho hi somajaḥ ||693||
catuṣpatham ciatya-tarum śmaśānopavanāni ca |
duṣṭa-strī-sannikarṣam ca varjayen niśi sarvadā |
pūjya-deva-dvija-jyotiś-chāyām nātikramed budhaḥ ||694||
naikaḥ śūnyātavīm gacchet tathā śūnya-grhe vaseṭ ||695||
keśāsthi-kaṇṭakāmedhya-bali-bhasma-tuṣāṁs tathā |

snānārdra-dharanīṁ caiva dūrataḥ parivarjayet ||696||
 nānārthānāśrayet kāṁścin na jihmāṁ rocayed budhaḥ ||697||
 upasarpen na vai vyālāṁ ciram tiṣṭhen na cotthitah |
 yatheṣṭa-bhojakāṁś caiva tathā deva-parāṇmukhān |
 varṇāśrama-kriyātītān dūrataḥ parivarjayet ||698||
 atīva jāgara-svapnau tadvat sthānāsane budhaḥ |
 na seveta tathā śayyāṁ vyāyāmaṁ ca nareśvara ||699||
 daṁṣṭriṇāḥ śṛṅgiṇāś caiva prājño dūreṇa varjayet ||700||
 avaśyāyaṁ ca rājendra puro vātātapau tathā |
 na snāyān na svapen nagno na caivopasprśed budhaḥ ||701||
 mukta-kacchaś ca nācāmed devādy-arcāṁ ca varjayet |
 naika-vastrāḥ pravartetaa dvija-vācanike jape ||702||

kim ca [ViP 3.12.24-31, 36, 38-9]—

na ca nirdhūnayet keśān nācāmec caiva cotthitah |
 pādena nākramet pādaṁ na pūjyābhimukham nayet ||703||
 apasavyāṁ na gacche ca devāgāra-catuṣpathān |
 maṅgalya-pūjyāṁś ca tathā viparītān na dakṣinām ||704||
 somārkāgny-ambu-vāyūnāṁ pūjyānāṁ ca na sammukham |
 kuryān niṣṭhīva-viṇ-mūtra-samutsargāṁ ca pañḍitah ||705||
 tiṣṭhan na mūtrayet tadvat pathiṣ api na mūtrayet |
 śleṣma-viṇ-mūtra-raktāni sarvadaiva na laṅghayet ||706||
 śleṣma-ṣṭīvanakotsargo nānna-kāle praśasyate |
 bali-maṅgala-japyādau na home na mahājane ||707||
 yoṣito nāvamanyeta na cāsāṁ viśvased budhaḥ |
 na caiversyur bhavet tāsu nādhikuryāt kadācana ||708||
 maṅgalya-puṣpa-ratnājya-pūjyānanabhivādya ca |
 na niṣkrāmed gṛhāt prājñāḥ sadācāra-paro narah ||709||
 akāla-garjitādau tu parvasvaśaucakādiṣu |
 anadhyāyaṁ budhaḥ kuryād uparāgādike tathā ||710||
 varṣātāpādike chatrī daṇḍī rātry-aṭavīṣu ca |
 śarīra-trāṇa-kāmo vai sopānatkaḥ sadā vrajet ||711||
 nordhvāṁ na tiryag-dūram vā nirikṣan paryated budhaḥ |
 yuga-mātrāṁ mahī-prṣṭham naro gacched vilokayan ||712||

kim ca [ViP 3.12.44-45]—

priyam uktāṁ hitāṁ naitad iti matvā na tad vadet |
 śreyas tad-rahitaṁ vācyāṁ yadyapy atyanta-vipriyam ||713||
 prāṇināṁ upakārāya yad eveha paratra ca |
 karmaṇā manasā vācā tad eva matimān bhajet ||714||

bṛhan-nāradiye sad-ācāra-prasaṅge— [1.25.35-43]

asāv aham iti brūyād dvijo vai hy abhivādane |
 śrāddham vratāṁ tathā dānam devatābhyarcanāṁ tathā |
 yajñāṁ ca tarpaṇāṁ caiva kurvantāṁ nābhivādayet ||715||
 tathā snānam prakurvantāṁ dhāvantam aśuciṁ tathā |
 bhuñjānam ca abhyakta-śirasāṁ tathā ||716||

bhiksānna-dhārinām caiva ramantām jala-madhya-gam |
kṛte'bhibhivādane yas tu na kuryāt prativādanam |
nābhivivādyah sa vijñeyo yathā śūdras tathaiva sah ||717||

mārkaṇḍeya-purāṇemadrāla-sālarka-saṁvāde—
mārkaṇḍeya-purāṇemadrāla-sālarka-saṁvāde—
asat-pralāpam anṛtaṁ vk-pāruṣyam ca varjayet |
asac-chāstram asad-vādam asat-sevām ca putraka ||718||
keśa-prasādhanādarśa-darśanām danta-dhāvanam |
pūrvāhna eva kāryāni devatānām ca tarpaṇam ||719||
udakyā darśanām sparśanī varjeta sambhāṣaṇām tathā ||720||
na cābhīkṣṇām śīraḥ-snānam kuryān niṣkāraṇām naraḥ |
śīraḥ-snātaś ca tailena nāṅgam kiṁcid api sprśet ||721||
panthā deyo brāhmaṇānām rājo duḥkhāturasya ca |
vidyādhikasya gurvinyā bhārārtasya mahīyasah ||722||
mūkāndha-vadhīrāṇām ca mattasyonmattakasya ca |
pumścalyāḥ kṛta-vairasya bālasya patitasya ca ||723||
upānad-vastra-mālyāni dhṛtāny anyair na dhārayet |
upavītam alaṅkāram kavalām caiva varjayet ||724||
na kṣipta-bāhu-jaṅghaś ca prājñas tiṣṭhet kadācana |
na cāpi vikṣipet pādau vāsasā na ca dhūnayet ||725||
mūrkhonmatta-vyasanino virūpān māyinas tathā |
nyūnāṅgānādhamāṁś caiva nopahāsen na dūṣayet ||726||
parasya daṇḍām nodyacchet śikṣārthaṁ putra-śiṣyayoh |
nānulepanam ādadyād asnātah snātakī kvacit ||727||
na cāpi rakta-vāsāḥ syāc citra-vāsa-dharo'pi vā |
kṣura-karmaṇi cānte ca strī-sambhoge ca putraka |
snāyīta celavān prājñah kāṭa-bhūmim upetya ca ||728||
yugapaj jalām agniṁ ca bibhṛyān na vicakṣaṇah |
nācakṣīta dhayantīm gām jalām nāñjalinā pibet ||729||
śauca-kāleṣu sarveṣu guruṣv alpeṣu vā punaḥ |
na vilambeta śaucārthaṁ na mukhenānalaṁ dhamet ||730||
vipurṣo maksikādyāś ca hasta-saṅgād adoṣiṇah |
ajāśvau muhato medhyau na gor vatsasya cānanam ||731||
mātuḥ prasnavane medhyām śakuniḥ phala-pātane |
udakyāśaucinagnāṁś ca sūtikāntyācasāyinah |
sprśtvā snāyīta śaucārthaṁ tathaiva mṛta-hāriṇah ||732||
nāraīm sprśtvāsthi sa-sneham snātah śudhyati mānavah |
ācamyaiva tu nisneham gām ālabhyārkam īksya vā ||733||
na cālapej janām dviṣṭām vīra-hīnām tathā striyam |
devatātithi-sac-chāstra-yajña-siddhādi-nindakaiḥ ||734||
kṛtvā tu sparśatālāpam śudhyed arkāvalokanāt |
avalokya tathodakyām antyajān patitām śātham |
vidharmi-sūtikā-ṣaṇḍa-vivastrānyāvasāyinah ||735||
mṛta-niryātakāś caiva para-dāra-ratāś ca ye |

etad eva hi kartavyam prajñaiḥ śodhanam ātmanah ||736||

kim ca—

yac cāpi kurvato nātmā jugupsām eti putraka |
tat kartavyam aśaṅkena yan na gopyam mahājane ||737||

bhaviṣyottare śrī-kṛṣṇa-yudhiṣṭhira-saṁvāde—

upāsate na ye pūrvām dvijāḥ sandhyām na paścimām |
sarvāms tān dhārmiko rājā śūdra-karmaṇi yojayet ||738||
dūrād āvasathān mūtrām dūrāt pādāvasecanam |
ucchiṣṭotsarjanām bhūpa sadā kāryā hitaiṣinā ||739||
ucchiṣṭau na spṛśec chīrṣam sarve prāṇās tad-āśrayāḥ |
keśa-grāhān prahārāmś ca śirasy etāni varjayet |
na pāṇibhyām ubhābhyaṁ tu kaṇḍūyāj jātu vai śirah ||740||

kim ca—

suvāsinīr gurviṇīś ca vṛddham bālāturaū tathā |
bhojayet saṁskṛtānn eva prathamaṁ caramām gṛhī ||741||
aghaṁ sa kevalam bhūnkte vṛddhe go-vāhanādike |
yo bhūnkte pāṇḍava-śreṣṭha prekṣatām apradāya ca ||742||
varjayed dadhi-śaktum ca rātrau dhānāś ca vāsare ||743||

kim ca—

srajaś ca nāvakarṣeta na bahir dhārayeta ca |
gṛhe pārāvatā dhanyāḥ śukāś ca saha-sārikāḥ ||744||

kaurme vyāsa-gītāyām—

tṛṇām vā yadi vā śākam mūlam vā jalām eva vā |
parasyāpaharan jantur narakaṁ pratipadyate ||745||
na rājñāḥ pratigrhṇīyān na sūdrāt patitād api |
nānyasmād yācakatvām ca ninditād varjayed budhāḥ ||746||
nityām yācanako na syāt punas tatraiva yācayet |
prāṇān apaharaty eṣa yācakas tasya durmatiḥ ||747||
na deva-dravya-hārī syād višeṣeṇa dvijottamāḥ |
brahmaśvarām ca nāpahared āpady api kadācana ||748||
na viṣām viṣām ity āhur brahmaśvarām viṣām ucyate |
devaśvaṁ vāpi yatnena sadā pariharesh tataḥ ||749||
na dharmasyāpadeśena pāpām kṛtvā vrataṁ caret |
vratena pāpām pracchādya kurvan strī-śūdra-dambhanam ||
pretyeha cedṛśo vipro garhyeta brahma-vādibhiḥ ||750||
deva-drohād guru-drohāḥ koṭi-koṭi-guṇādhikāḥ |
jñānāpavāo nāstikyām tasmād koṭi-guṇādhikam ||751||

kim ca—

himavad-vindhayayor madhye pūrva-paścimayoḥ śubham |

muktvā samudrayor deśam nānyatra nivased dvijah ||752||
kr̄ṣṇo vā yatra carati mṛgo nityam svabhāvataḥ |
puṇyāś ca viśrutā nadyas tatra vā nivased dvijah |
ardha-krośān nadī-kularūṇ varjayitvā dvijottamāḥ ||753||

kim ca—

agninā bhasmanā caiva salilena višeṣataḥ |
dvāreṇa stambha-mārgenā padbhiḥ pañktir vibhidiyate |
para-kṣetre carantīm gāṁ na cācakṣita kasyacit ||754||
naśurya-pariveśam vā nendracāpam na cāgnikam |
parasmai kathayed vidvān śaśinam vā kathaīcana |
tithim pakṣasya na brūyān nakṣatrāṇi vinirdiśet ||755||
na deva-guru-viprāṇām dīyamānam tu vārayet |
nindayed yo gurūn devān vedām vā sopabṛmhītam |
kalpa-koti-śatām sāgram raurave pacyate naraḥ ||756||
tūṣṇīm āśīta nindāyām na brūyāt kiṁcid uttaram |
karṇau pidhāya gantavyam na cainam avalokayet ||757||
varjayed rahasyam ca pareśām gūhayed budhaḥ |
vivādām svajanaiḥ sārdham na kuryād vai kadācana ||758||
na pāpām pāpinām brūyād apāpām vā dvijottamāḥ ||759||
nekṣetodyantam ādityam śaśinam vā nimittataḥ ||760||
āstam yāntam na vāristham nopasrṣṭam na madhyagam |
tirohitam vāsasā vā na darśāntara-gāminam ||761||
nagnām striyam pumāṁsam vā puriṣam mūtram eva vā |
patita-vyaṅga-cāṇḍālān ucchiṣṭānucchiṣṭān nāvalokayet ||762||
na mukta-bandhanām gāṁ vā nonmattam mattam eva vā |
spr̄šen na bhojane patnīm nainām iks̄eta mehatīm ||763||
kṣubantīm jṛmbhamāṇām vā nāsanasthām yathā sukham |
nodake cātmano rūpām nakulam śvabhram eva vā ||764||
na sūdrāya matīm dadyāt kr̄ṣaram pāyasaṁ dadhi |
nocchiṣṭam vā ghṛta-madhu na ca kr̄ṣṇājinam havih ||765||
na kuryāt kasyacit pīḍām sutam śiṣyam ca tādayet |
nātmānam avamanyeta dainyam yatnena varjayet |
na ca śiṣyānnam satkuryān nātmānam śamsayed budhaḥ ||766||
na nadīm ca nadīm brūyāt parvateṣu na parvatam |
āvaset tena naivāpi yaś tyajet sahavāsinam ||767||
śiro'bhyāṅgāviśiṣṭena talenāṅgam na lepayet |
romāṇi ca rahasyāni svāni khāni na ca sp̄śet ||768||
na pāṇi-pāda-vāṇi-netra-cāpalāni samāśrayet |
nābhīhanyāj jalām padbhyām pāṇīnā na kadācana ||769||
na ghātayed iṣṭakābhīḥ phalāni na phalena ca |
na mleccha-bhāṣāṇam ūkṣen na karṣec ca padāsanam ||770||
notsāṅge bhaksayed bhakṣyān gāṁ ca saṁveśayen na hi |
nākṣaiḥ kr̄iṣṇen na dhāveta strībhīr vādam ca cācaren ||771||
na dantair nakha-lomāni chīndyāt suptam na bodhayet |

na bālātapam āsevet preta-dhūmam vivarjayet ||772||
naikaḥ supyāt sūnya-gṛhe svayaṁ nopānahau haret |
nākāraṇād vā niṣṭhīven na bāhubhyām nadīm taret ||773||
na pāda-kṣālanām kuryāt pādenaiva kadācana |
nāgnau pratāpayet pādau na kāṁsyे dhārayed budhaḥ ||774||
nābhipratārayed devān brāhmaṇān gām athāpi vā |
na spr̄set pāninocchiṣṭo viprā go-brāhmaṇānalān |
na caivānnām padā vāpi na deva-pratimām spr̄set ||775||
nottared anupaspr̄ṣya sravantīm no vyatikramet |
caityam bṛhmaṁ naiva chindyān nāpsu ṣṭhīvanam utsr̄jet |
na cāgnīm laṅghayed dhīmān nopadadhīyād adhaḥ kvacit ||776||
na cainām pādataḥ kuryāt tila-baddham niśi tyajet |
na kūpam avaroheta nācakṣītāśuciḥ kvacit ||777||
agnau na prakṣiped agniṁ nādbhiḥ praśamayet tathā |
suhṛṇ-maraṇam ārtīm vā na svayaṁ śrāvayet parān |
apaṇyam atha paṇyam vā vikrayam na prayojayet ||778||
puṇya-sthānodaka-sthāne sīmāntam vā kṛṣen na tu |
bhīndyāt pūrva-samayaṁ satryopetam kadācana ||779||
parasparam paśūn vyālān pakṣīṇo na ca yodhayet |
kārayitvā sva-karmāṇi kārūn vidvān na vañcayet ||780||
ahir gandham ca kudvāra-praveśam ca vivarjayet |
naikaś caret sabhām viprah samavāyam ca varjayet ||781||
na vījayed vā vastreṇa na devāyatane svapet |
nāgni-go-brāhmaṇādīnām antareṇa vrajet kvacit ||782||
nākrāmet kāmataś chāyām brāhmaṇām gavām api |
svāntu nākrāmayec chāyam patitādyair na rogibhiḥ ||783||
nāśnīyāt payasā takram na bijāny upabījayed |
vivatsāyāś ca goḥ kṣīram auṣṭram vā nirdaśasya ca |
āvikām sandhinī-kṣīram apeyām manur abravīt ||784||
hanta-kāram athāgryam vā bhikṣām vā śaktito dvijah |
dadyād atithaye nityām budhyeta parameśvaram ||785||
bhikṣām āhur grāsa-mātram agryam tasmāc caturguṇam |
puṣkalām hanta-kāram tu tac caturguṇam iṣyate ||786||

mārkaṇḍe—

bhojanām hanta-kāram vā agryam bhikṣām athāpi vā |
adattvā tu na bhoktavyam yathā-vibhavam ātmanah ||787||

kāśī-khanḍe—

naivotkāṭasane'śnīyān nāgnau vastv aśuci kṣipet |
śrāddham kṛtvā para-śrāddhe yo'śnīyāj jñāna-varjitaḥ |
dātuḥ śrāddha-phalam nāsti bhuktā kilbiṣa-bhug bhavet ||788||
notpāṭayel loma-nakham daśanena kadācana |
karajaiḥ karaja-cchedam kareṇaiva vivarjayet ||789||
apadvāre na gantavyam sva-veśma-para-veśmanoh |

utkoca-dyuta-daутyārtha-dravyam dūrāt parityajet ||790||
niṣṭhīvanam ca śleśmāṇam gṛhād dūre vinikṣipet |
uddhṛtya pañca mṛt-piṇḍān snāyāt para-jalāśaye |
anuddhṛtya ca tat-kartur enasah syāt turīya-bhāk ||791||

brāhma—

yas tu pāṇi-tale bhuṅkte yas tu phutkāra-samyutam |
prasṛtāṅgulibhir yas tu tasya go-māṁsavac ca tat ||792||

atri-smṛtau—

nyūnādhika-stanī yā gaur yāthavābhakṣya-cāriṇī |
taylor dugdham na hotavyam na pātavyam kadācana ||793||
ajā gāvo mahiṣyaś ca yāmedhyam api bhakṣayet |
havye kavye ca tad-dugdham gomayam ca vivarjayet ||794||
aṅgulyā danta-kāṣṭham ca pratyakṣa-lavanam tathā |
mṛttikā-prāśanam caiva tulyam gomāṁsa-bhakṣaṇaiḥ ||795||

atrāpavādo manu-smṛtau—

sāmudram saindhavam caiva lavane paramādbhute |
pratyakṣe api te grāhye niśedhas tv anya-gocaraḥ ||796||

atri-smṛtau—

divā kapittha-cchāyā ca niśāyam dadhi-bhojanam |
kārpāsam danta-kāṣṭham ca śakrād api haret śriyam ||797||

viṣṇu-smṛtau ca—

kapilāyāḥ payaḥ pītvā śūdras tu narakaṁ vrajet |
homa-śesam pibed vipro vipraḥ syād anyathā paśuh ||798||

parihartum punar lekham tat-tat-sāstroktam anyathā |
yad atra likhitam kiñcit tat kṣantavyam mahātmabhiḥ ||799||
ācārāś cedṛśāḥ santi pare'pi bahulāḥ satām |
te loka-sāstrato jñeyā apekṣyā yadi vaiṣṇavaiḥ ||800||
nityatvam eṣam māhātmyam apy atra likhitāt purā |
sad-ācārasya nityatvān māhātmyāc ca susidhyati ||801||

iti śrī-gopāla-bhaṭṭa-vilikhite śrī-bhagavad-bhakti-vilāse
nitya-kṛtya-samāpano nāma
ekādaśo vilāsaḥ
||11||